

לפי אשר אמרנו אתי שפיר, דכל יין בעולם הוא סועד קצת, ומקשה וחמרא מי סועד קצת והכתיב ויין ישמח לבב אנוש אבל לא סעיד, וזה הפי' הוא נכון לפי סוגיית הגמרא בלי קושיא. ומדברי הרמב"ם (ס"ו מהל' חו"מ) אבל הוא אוכל מעט פירות או ירקות ולא ימלא כריסו מהם ע"כ. ונראה שפי' הרמב"ם כך מדאמר ר' יוסי אבל מטבל הוא במיני תרגימא ולא קאמר אבל אוכל מיני תרגימא, משמע דרך טיבול דוקא בדרך בני אדם שמתבילין קודם הסעודה כדי שיהיה ממשיך האכילה, וכן פי' הרשב"ם דברים האלו כגון מיני תרגימא וירקות ממשיכין את הלב לאכול, ומשמע כדרך בני אדם העושים כדי שיהיה גורר האכילה אבל לא ימלא כריסו מהם. והא דאמרינן כאן שאסור לאכול משעה ט' היינו שאסור לאכול מצה עשירה אבל מצה גמורה אסור מחצות, וכדאמרינן בירושלמי (פסחים פ"ו ה"א) האוכל מצה ב"ד כאלו בוועל ארוסתו בבית חמיו ע"כ. והטעם הוא מפני שמן חצות נאסר בחמץ ועדיין לא הגיע שעת מצות מצה עד הערב ודמיא לארוסה שנתארסה לאיש אחד ועדיין לא הגיע הזמן להיות מותרת לו עד שעת נשואין, לכך לא אמר היושב בסוכה בערב סוכות הוה כבוועל ארוסתו, דהתם שאני שהרי אין שם ארוסה דלא נאסר הבית מלישב שם, אבל בערב פסח דנאסר החמץ ולא הגיע הזמן למצה וזה הוי כבוועל ארוסתו בבית חמיו, ואומר שם הבועל ארוסתו בבית חמיו מכין אותו מכות מרדות והאוכל מצה בערב פסח מכין אותו מכות מרדות. ודוקא מצה גמורה אסור לאכול אותה פי' מצה שיוצא בה לערב אבל מצה עשירה שאין יוצא בה אין איסור לאכול ומט' שעות ולמעלה אסור מצה עשירה, וכך פירש הרא"ש והטור, ועל פי דרכים אלו אנו לומדים שמי שאין לו מצה גמורה כלל כי אם מצה עשירה אין מצוה כלל לאכול אותה שאם היה מצוה לאכול מצה עשירה כשאין מצה אחרת היה אסור אפילו מצה עשירה לאכול שהרי ראוי להיות יוצא בה כשאין מצה אחרת:

ויש לדקדק על זה כיון דכתיב (שמות י"ב) בערב

תאכלו מצות ומצה עשירה מצה היא שהרי כל המנות באות מצה והיו גלושות בשמן ואם כן היכא שאין לו רק מצה עשירה ולא יכול לקיים מצות לחם עוני לפה לא יקיים מצות מצה לכל הפחות ולפי זה אפילו מצה עשירה אסור לאכול, והא דקתני לא יאכל מט' שעות ולמעלה היינו שלא ימלא כריסו משאר מיני תרגימא, ותימא שהביא ראייה מדקאמר בפרק ערבי פסחים לא יאכל מן המנחה ולמעלה ומשמע דוקא סמוך למנחה הוא דאסור אבל קודם לזה שרי, ומדקדק הרא"ש השתא במה איירי אי בחמץ הא אסור משעה ד' ואי במצה אסור לאכול בערב פסח ואי במיני תרגימא הא שרי כל היום, אלא במצה עשירה איירי דאסור מן סמוך למנחה וקודם לזה שרי ע"כ דברי הרא"ש, ובודאי אין ראייה לדברי הרמב"ם דלא שריא במיני תרגימא רק מעט אבל לא ימלא כריסו מהם, ואף לדברי הרא"ש דכל מיני תרגימא שרי אפילו אינו אוכל דרך טיבול אפשר לאוקמה במצה המבושלת ופרוסה קיימת וק"ל כר' יוסי שאין יוצא במבושל דבעינן טעם מצה אף על גב דלענין המוציא בודאי לחם הוא ומברכין עליו המוציא היכא שהפרוסה קיימת ויש כאן תואר לחם, לענין מצה לא נקרא מצה כיון שאין בו טעם מצה שהוא מבושל, ושמא בהאי גוונא שרי בערב פסח דלאו מצה הוא כלל אבל מצה עשירה מצה היא, ואם מיני תרגימא שרי לגמרי אם כן למה הוצרך בגמרא דמטבל במיני תרגימא הוי ליה למימר דכל מידי דלאו פת שרי לאכול משום דלא סעיד אבל בודאי כל מידי אסור לאכול ולא שרינן רק מאי דמביא תאות המאכל דהיינו דבר מועט כגון טבול במיני תרגימא, ועוד דקאמר אחר זה רב יצחק מטבל בירקא וש"מ דלא כל מידי דאכילה שרי אלא כגון הטבול וכיוצא בזה שהוא גורר תאות המאכל, אמנם בודאי הא מילתא נראה פשוט אם אין שום מים במצה דבכהאי גוונא לאו משום מצה עשירה בלבד אינו יוצא בה רק משום דלא בא לידי חימוץ ובודאי במצה שאינה בא לידי חימוץ אינו יוצא בה כלל אף בשעת הדחק דהוי כמו אורז

ספר גבורות ה'
המגיד מפרגא נתי

ודוחן דלא הוי מצה כלל וכהאי גוונא בודאי שרי. ור"ת שהיה מתיר בודאי כהאי גוונא התיר והא לא הוי טעמא משום מצה עשירה שזה שייך במצה שיש בה מים ומי פירות ביחד דזה בא לידי חמוץ רק דהוי מצה עשירה אבל אם נלושה במי פירות בלבד דבר זה לא בא לידי חמוץ ושרי לגמרי: ל

והא דתנן לא יאכל מן המנחה ולמעלה בערבי פסחים הטעם משום חיובא דמצה שלא יבא לאכול מצה אכילה גסה ופריך בגמרא אהא דקאמר דאף ר' יוסי מודה בע"פ שלא יאכל מן המנחה ולמעלה ומקשה מהא דאמר ר' ירמיה א"ר אבהו א"ר יוחנן א"ר יוסי בר חנינא הלכה כר' יהודה בערב פסח הלכה כר' יוסי בערבי שבתות הלכה כר' יהודה בערב פסח מכלל דפליגי אף בערב פסח ומתריך לא מכלל דפליגי בהפסקה וקאמר שם לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי ואמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר' יוסי ולא כר' יהודה אלא פורס מפה ומקדש. רב אלפס לא הביא רק דברי שמואל דפורס מפה ומקדש ודחה דברי ר' יוחנן ור' חנינא שפסקו הלכה כר' יהודה בע"פ והלכה כר' יוסי בערבי שבתות. ומפרש הר"ן והרמב"ם טעם הדבר דהלכה כשמואל משום דתניא כותיה דתניא ושיון שאין מביאין את השלחן ואם הביא פורס מפה ומקדש והיינו כשמואל דהא לר' יהודה לא סגי בפורס מפה רק צריך עקירת השלחן לגמרי, ולר' יוסי לא צריך פריסת מפה כיון דסובר דאין מפסיקין א"כ לא צריך פריסת מפה, ואם כן כשמואל אתיא וסיפא דברייתא דקתני אם הביא כו' לא הדר ארישא דברייתא דקתני ושיון וכו' אליבא דר' יהודה ור' יוסי אלא סיפא דקתני ואם הביא תנא קאמר לה, כך פי' הר"ן. אבל קשיא לי מנ"ל לומר כך דשמואל אף ר' יהודה מודה דסגי בפריסת מפה דהא דמצריך אליבא דר' יהודה הנזקה לגמרי היינו כשהוא אוכל כבר ואם לא יפסק בעקירת שלחן אין נראה שהסעודה באה לכבוד שבת לכך צריך עקירת שלחן, אבל כאן שלא אוכל קודם סגי בפריסת מפה, אף על גב

דר' יוסי קסבר דאין מפסיקין היינו משום שאכל כבר לא הצריכו חכמים להפסיק במידי אבל כשלא אוכל לא סבר כך, דהא ע"כ צ"ל אליבא דר' יוסי כך דהא אף על גב דסבר ר' יוסי אין מפסיקין קאמר ושיון שאין מביאין את השלחן עד שיקדש וע"כ היינו טעמא משום דלכתחלה יש לו לקדש תחלה ולא אמרו אין מפסיקין אלא א"כ כבר אכלו, וה"ג מודה ר' יוסי שצריך פריסת מפה כיון דלא אכלו תחלה, ויש לפרש דרב אלפס ס"ל דטעמא דר' יוסי דלא יקדש באמצע סעודה ולא יפסיק בעקירת שלחן רק יקדש כך באמצע סעודה, משום שאין נראה שהסעודה באה לכבוד שבת כיון שלא הפסיק בעקירת שלחן, לכך סבר ר' יוסי שאוכל עד שתחשך ומפסיק ומקדש ואם יקדש בתוך הסעודה לא היה ניכר שהסעודה באה לכבוד שבת, והשתא הוי שפיר סיעתא דהא חזינן דפורס מפה ומקדש הוי שפיר היכר שהרי אם הביא השלחן פורס מפה ומקדש ולא אמרינן דלא הוי היכר שהסעודה באה לכבוד שבת וא"כ בתוך הסעודה נמי פריסת מפה הוי הכי שפיר: ועוד נראה טעם רב אלפס שפסק כשמואל דאי לאו דידע שמואל דחכמים פליגי לא היה פוסק דלא כר' יוסי ודלא כר' יהודה אבל ידע שמואל בקבלה דחכמים חולקים ואמרי דסגי בפריסת מפה ומקדש, והכי איתא בירושלמי (שם) דחכמים חולקים על רבי יוסי ועל רבי יהודה ולפיכך יש לפסוק כשמואל, ולפיכך דחה רב אלפס דברי ר' יוחנן ור' יוסי בר חנינא, ואף לענין פסח סגי בפריסת מפה ומקדש דאין לומר כלל דבפסח צריך עקירת שלחן לגמרי, דאין סברא לחלק דכיון דפריסת מפה הוי סלוק סעודה א"כ לגבי פסח נמי דהא לא בעינן בפסח רק שיפסיק ויאכל מצה, ורשב"ם פסק כשמואל בשאר ערבי שבתות ובערב פסח צריך הפסקה בעקירת השלחן, ודברי תימה מאוד דהא הוכרא דפסח לא הוי רק משום אכילת מצה ולהא מלתא סגי בפריסת מפה כמו בשאר ערבי שבתות דלמה לא סגי בע"פ ג"כ, ודברי רב אלפס הם עיקר, ודקדק הרא"ש מהא דתנן לא יאכל אדם מן

המנחה ולמעלה עד שתח פסח אסור לאכול עד שתחי ערבי שבתות מותר להוסיף לאכול קודם הלילה בערב דאיתקש מצה לפסח ופסח נאכל בלילה ע"כ, וצריך ע צריך להיות בלילה דצריך בלילה ואם כן איך יאכל ב דמי לקדוש אף על גב דצו לקדש ביום כשמוסיף מחו הקדוש מוכיח שהוא מוסיף לקדש ביום שהקדוש קאי שמקדים הקדוש לענין זה י הקודש אבל לאכול הסעודה סוף סוף האכילה ביום, ויר; סעודת שבת ביום רק בג הלילה וכיון שנמשכת עד בשבת ג"כ ואף על גב דלא בשבת כיון שאכל אחר ד שהסעודה היא לכבוד שבו דצריכה שתהא אחת בלי שהסעודה נמשכת עד הלי הממהרים עד שמפסיקים היום לא יפה ואפילו עני שבישראל לא שמטיב במטה וש זכר לחירות, ופי' הסבה שתרגם (בראשית ל"ו) ויש שהוא מלשון סבוב וכן פי' שאו"ל (כתובות ק"א ע"א) סמיכה עמידה טובה הימנה אבל לעולם הסבה מלשון י נראה שיושב כדי לאכול א להסב לאכול על ידי סמיכה ולא אמר עד שישב, ומפרט כוסות צריכים הסבה ואם בהסבה לא יצא וצריך לחזון צריך גם כן הסבה, אבל מ שאינו זכר לחירות, וקאמו

התורה גם בערב פסח ונוקשה אסור מן התורה בפסח גזרו בו חכמים גם בע"פ שאם יאכל נוקשה בע"פ ויראה שכבר הגיע איסור חמץ ואפ"ה נוקשה מותר יאמר שגם בפסח מותר, כשם שמותר בע"פ ולכן גזרו ע"פ משום פסח, ואף שגם בפסח אינו כי אם איסור לאו ס"ל להתוס' דבזה פסח, ואלו סברא גדולה לגזור בו כי יקח ראי' מע"פ שג"כ חמץ אסור ונוקשה מותר גזרינן אפילו באיסור לאו, אי נמי ס"ל להתוס' דלא כרש"י ובכל מקום אמרינן מה לי איסור לאו אפילו בהרחקה ואעפ"כ נוקשה מותר אחר פסח אפילו לר"י משום דחמץ בנוקשה לא מיהלף וכיון שכבר עבר הפסח אין לגזור לאחר הפסח משום נוקשה תוך הפסח דמה דהוה הוה וכבר נהג בו איסור, אבל בע"פ גזרינן נוקשה לפני הפסח אטו נוקשה תוך הפסח.

ואף דלמ"ד נוקשה אפילו בפסח מדרבנן על כרחך שגזרו נוקשה אטו חמץ גמור היינו מפני חומר איסור כרת עברו הרחקה טפי, ולפי זה שביארנו דבע"פ לא גזרינן נוקשה אטו חמץ רק אטו נוקשה תוך הפסח א"כ למ"ד נוקשה גם בפסח אינו מן התורה א"כ בע"פ מותר לגמרי דגזירה לגזירה לא גזרינן.

ואפ"ל למ"ד נוקשה בפסח מן התורה שאז אסורוהו גם בערב פסח, מ"מ נלענ"ד דדי אם אסורוהו מחצות ומעלה שאז חמץ גמור אסור מן התורה ולא רצו לחלק בין נוקשה לחמץ שלא יחלק ג"כ בתוך הפסח אבל בשעות דרבנן שאז חמץ גופי' מותר מן התורה לא גזרו בנוקשה כלל ורשב"ע גופא הוא גזירה משום תוך הפסח ואנן ניקו ונגזרו גזירה לגזירה לאסור ה' וגם ו', ולפי זה לא משכחת בחמץ תרתי דרבנן שיהי' החמץ מדרבנן ושעות דרבנן, והנה האחרונים באה"ע סי' כ"ח סעיף כ"א עיין ח"מ סי' ל"ח וב"ש סי' נ"א ג"כ שכתבו בשם רש"י דגם בחמץ דרבנן ושעות דרבנן אינה מקודשת ויצא להם זה ממה שפירש רש"י בחיטי קורדנייתא משש ומעלה היינו מתחלת שש.

ול"ד אין הדבר כן אבל ס"ל לרש"י דחיטי קורדנייתא אף שקשים מ"מ כשבא עליהם מים נעשים חמץ גמור ורק הזמן הוא מדרבנן שהיא שעה ששית, אבל לפי שדברי האחרונים הנ"ל לא מסברת עצמם כי אם דבר ה' בפניהם זו הלכה ברורה מגדולי הראשונים שפירשו כן ברעת רש"י וכן מבואר בחוס' במס' קידושין דף נ"ח ע"א בד"ה אלמא וכו' במה ששיימו בסוף הדבור ולפירוש הקונטרס וכו' משמע מדבריהם דלרש"י מתחלת שש ובחמץ נוקשה ג"כ אינה מקודשת, וכן הוא בהרא"ש בסוף פרק האישי מקדש בשם רש"י ז"ל, והנה הרא"ש עצמו פסק דבחמץ דרבנן ושעות דרבנן חוששין לקידושו, ועכ"פ

מוכח מכל הגדולים הנ"ל שיש בעולם תרתי דרבנן דהיינו נוקשה בשעות דרבנן.

והנה בינוני בספרים ומצאתי בירושלמי על משנה דר"מ אומר אוכלין כל חמש זכר והירושלמי סובר דלר"מ חמץ מותר מן התורה ב"ד עד שעה אחת קודם שתחשך ואחר חצות אסור מדבריהן שגזרו מתחלת שבע אטו שעה סמוך להשיכה כיון שאתר חצות כבר מתחיל החמה לשקוע לצד מערב, וקאמר בירושלמי ובאמת הזינן דלר"מ גם שעה ששית אסורה ושעה ששית ור"י לא מחלפה באותה שעה שסמוך להשיכה, ומפרש שם הירושלמי שביעית אסורה משום גדר ששית למה משום גדר ויש גדר לגדר אלא שעה ששית מתחלפה בשביעית עכ"ל הירושלמי, הרי ששעה ששית אסורה משום שביעית אף בשביעית עצמה היא מדרבנן ולא מקרי גזירה לגזירה לפי שששית בשביעית מחלפה לרוב בני אדם, ומטעם זה גם בתלמודא דידן אפילו לר"י החמירו בששית יותר מחמישית לאסור אף בהנאה משום דמחלפה לרוב בני אדם משא"כ בחמש שחמה במזרח והוא רק גזירה משום יום המעונן זה מקרי גזירה לגזירה, ומעתה גם בנוקשה כן אף שגם אחר חצות אסור רק משום גזירה אפ"ה אסור גם כשש דשש בשבע לא מקרי גזירה לגזירה ואי אפשר להתיר שש ולאסור שבע ושפיר משכחת תרתי דרבנן, אבל בשעה חמישית נלענ"ד דנוקשה מותר באכילה לכולהו תנאי ולכל הפוסקים, ולמ"ד נוקשה דרבנן או מותר נוקשה בע"פ כל היום, וזה מה שרצינו לכאר בנוקשה¹.

ד **ועתה** נבוא לדין מצה עשירה בערב פסח, הנה זה שאין אנו נוהגין לאכול מצה עשירה בפסח הוא מפני שאנו חוששין לרברי רש"י ז"ל שפירש מה דאמר רשב"ל מי פירות אין חייבין על חימוצם כרת היינו דוקא כרת אין חייבין דחמץ גמור לא הוה אבל נוקשה מיהא הוה ואותו חימוץ נוקשה ממהר להחמיץ² וכל זה מבואר בדברי רש"י בפסחים דף ל"ו ע"א, ולא מצינו ל"י לרש"י ז"ל חבר בדבר זה בכל הפוסקים המפורסמים וכלם ס"ל דמי פירות אין מחמיצין כלל³.

והנה התוס' בדף ל"ה ע"ב בד"ה מי פירות הקשו על רש"י מסוגיא דדף מ' ע"א דאמר אב"י לא לחרץ אינש חרי שבולי וכו' ורבא אמר א"ה חדא נמי וכו' אלא מי פירות הן ואין מחמיצין, משמע שאין מחמיצין כלל, והנה באמת קושיית התוס' היא קושיא גדולה על רש"י ואף שהתוס' במנחות דף ג"ד ע"א בסוף ד"ה אין מחמיצין העלו ארוכה לקושיא זו דהא דמפיק מיא מהך ובלע אידך מלתא דלא שכיחא הוא אלא שאם היה חשש חמץ גמור שיש בו כרת היינו חוששין אף דלא שכיח אבל כיון שמי

הנהגות הנאונים

[3] בענין נוקשה בפסח עיי' מה שהעיר עיי' הרב בעל דברי בינה סוגיא דחמץ (סי' א' סעיף י"ב) יעו"ש, (שערי ציון) [1] ג"כ עיי' ווי העמודים על פי היראים סי' ק"ו, ובסי' היראים השלם סי' נ"ב, (תנאים שער טוב) [2] ג"כ עיי' אור זרוע ה' פסחים סי' רל"ט ור"ל; ועי' שנילושה בביצים ב' ה' שמע"י שפי'א שאלו לרש"י על עיסה שנילושה בביצים אם מותר לאכלה בפסח ולא אמר בה לא אסור ולא דחתר וכן דאיתו בחשופה רבינו שמשון מן אברהם שכתב בתשובה אחת, מצה של ביצים בפסח לא אושר בה לא איסור ולא חיתר ורבנו יצחק כתב בחשיכה אחת שהי' נהוג בו תחלה חיתר ושבו חזר בו וסידרו ר"ת ה"י נהוג חיתר בדבר, עכ"ל הרי לך עוד פוסקים שהתפקו בביצים, ונזן ספיקו של רש"י ז"ל איתא גם במחזור רש"י ה' פסח סי' מ"ג, ובסידור רש"י סי' שצ"א ובספר הפרדים לרש"י ה' פסח ועיי' במחזור רש"י שם בהג"ה אות ט' ועיי' ברמב"ם ה' חומצ' פ"ה ה"ב ובראב"ד ומגיד משנה שם ובמגדול ערו ועיי' במהרד"א תניא סי' נ"ה, (תנאים שער טוב)

פירות אין מחמיצין אף דמכל מקום כיון שאין בו כרת לא חששו למלו חמה על דבריהם דהרי רבא הוא דאמר ביבמות דף קי"ט מכדי הא מה לי איסור לאו מה לי איסור כו' והך לא שכיח, הרי גם שם ביבמור יש חזקת היתר דברישא יש חזקת חזקת היתר לשוק ומשום חומרא שלא תתייבם ובסיפא חתירו לשוק, דאיסור כרת חששו ולא אוקמי א אוקמו אחזקה ואפ"ה אקשי רבא וזכורן שעב"פ יכול להיות שיגע לחוש ללאו כמו לכרת, א"כ הו' דנפיק מהך ובלע אידך ויאכל א איסור לאו וכו', והנה שם במנו דשרי לקמן דף ל"ט ע"ב הרי ו לקושיא זו לא מצו **והנלענ"ד** לתרץ שיטת רש"י ממי בפסחים ובמנחות, דהנ דנפיק מהך ובלע אידך כי אם ד דקאמר א"ה חדא נמי נפיק מד בהחלט רק דלמא נפיק מהך רי' דרבא סבר כר"י דשיאור האוכלו מדרבנן והוה ל"י ספיקא דרבנן לק' לומר דאב"י ורבא פליגי אם מי פי תרווייהו ס"ל דמי פירות חמץ ג' אלא דאב"י ס"ל כר"מ דנוקשה דא ס"ל כר"י דנוקשה דרבנן ומתיר הלכות אשר לי הוכחתי דרש"י ס' לו מתירין, מ"מ אולי ס"ל לרב' דרבנן ומתחלת הסוגיא בביצה דהוה שם ובאידך פלוגתא דאב"י ורבא דאמר רבא אפילו זקיפא נמי שרי ולכאורה אין כאן ספק שכיון נשארים בחצבא והתחתונים שרוי כתבו גם בזה דלא שכיח, וא"כ ל דלא צריכנא לזה, והנלענ"ד בזה אב"י לומר דנפיק מהך ובלע א"ה מהך רישא ובלע אידך ולמה לא דנפיק מיא מינ' הוא מתחמץ ממ הגרעין להפליט מימיו עד שכבר אותו גרעין שוב אינו מחמץ שהו דבלע אידך ושמא זה שבלע עדי בחצבא זקיפא אפילו נמצא בו במים מותר דשמא התחתונים העליונים נמצא בעת שנקלו העל' מקבלים חימוץ ואין כאן אלא ספ מהעליונים עריון לא נקלו התח כאן אלא ספק וכיון דנוקשה ל **עוד** נלענ"ד לתרץ דעת רש"י ד דף מ' בהאי ארבא דטבעא חטים מבוקעות, וא"כ לא ס"י

פירות אין מחמיצין אף דמכל מקום נוקשה הוא מכל מקום כיון שאין בו כרת לא חששו למלתא דלא שכיח. והנה אני חמה על דבריהם דהרי רבא הוא דשרי ורבא עצמו הוא דאמר ביבמות דף ק"ט מכזי הא דאורייתא והא דאורייתא מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ואף שהחוספות כתבו דהך לא שכיח. הרי גם שם ביבמות בין כרישא ובין כסיפא יש חזקת היתר דכרישא יש חזקת היתר ליבם ובסיפא יש חזקת היתר לשוק ומשום חומרא בעלמא אסרו כרישא שלא תחייבם ובסיפא התירו לשוק. וקמפרש רב נחמן רישא דאיסור כרת חששו ולא אוקמי אחזקה סיפא דאיסור לאו אוקמי אחזקה ואפי"ה אקשי רבא מכדי הא דאורייתא וכו'. וכיון שעכ"פ יכול להיות שיגע באיסור תורה הי' להם לחוש ללאו כמו לכרת, א"כ הה"ד כיון שיכול להיות דנפיק מהך ובלע אידך ויאכל איסור תורה א"כ מה לי איסור לאו וכו'. והנה שם במנחות הקשו ג"כ מותיקא דשרי לקמן דף ל"ט ע"ב הרי שמוחר לקמן מי פירות, ולקושיא זו לא מצאו מרפא.

והנלע"ד לתרץ שיטת רש"י מכל קושיות שהקשו התוס' בפסחים ובמנחות, דהנה אביי לא אמר בהחלט דנפיק מהך ובלע אידך כי אם דלמא נפיק וכו' וכן רבא דקאמר א"ה חזא נמי נפיק מהך רישא ג"כ לא אמר בהחלט סבר כר"י דשיאור האוכלו פטור ונוקשה הוא רק מדרבנן והוה ל"י ספיקא דרבנן לקולא. ולפ"ז אין לנו הכרח לומר דאביי ורבא פליגי אם מי פירות מחמיצין או לא אלא תרתיייהו ס"ל דמי פירות חמץ גמור לא הוי ונוקשה הוה אלא דאביי ס"ל כר"מ דנוקשה דאורייתא ואסר ספיקו ורבא ס"ל כר"י דנוקשה דרבנן ומתיר ספיקו. ואף שבחידושי הלכות אשר לי הוכחתי דרש"י ס"ל דחמץ מקרי דבר שיש לו מתירין, מ"מ אולי ס"ל לרבא דשיל"מ ספיקו מותר בדרבנן וכתחלת הסוגיא בכיצה דף ג' ע"ב ודלא כרב אשי שם ובאידך פלוגתא דאביי ורבא שם כתצבא דאבישונא דאמר רבא אפילו זקיפא נמי שרי דמי פירות אין מחמיצין, ולכאורה אין כאן ספק שכיון שזקוף א"כ מיהו דנפקי נשארם כתצבא והתחתונים שרורים במים. והתוס' במנחות כתבו גם כזה דלא שכיח. וא"כ לדידי עכ"פ ספק הוא אלא דלא צריכנא לזה. והנלע"ד בזה דיש לדקדק למה הוצרך אביי לומר דנפיק מהך ובלע אידך וכן רבא דאמר דנפיק מהך רישא ובלע אידך ולמה לא חששו לאותו גרעין עצמו דנפקי מיהו הוא מתחמץ ממימו. לכן נראה שאין דרך הגרעין להפליט מימיו עד שכבר שלט בו האור ונקלה ולכן אותו גרעין שוב אינו מחמץ שהוא כבר קלוי ועיקר החשש דבלע אידך ושמא זה שבלע עדיין לא נקלה. ולפי זה גם כתצבא זקיפא אפילו נמצא בו מים והתחתונים שרורים במים מותר דשמא התחתונים נקלו תחלה קודם שנקלו העליונים נמצא בעת שנקלו העליונים כבר התחתונים אינם מקבלים חמץ ואין כאן אלא ספק שמא בעת שנפקו המים מהעליונים עדיין לא נקלו התחתונים ונתחמצו ולכן אין כאן אלא ספק וכיון דנוקשה לרבא דרבנן ספיקו מותר.

עוד נלע"ד לתרץ דעת רש"י דרש"י ס"ל כהר"ן בפסחים דף מ' בהאי ארבא דטבעא בחישהתא דמיירי שהיו בהם חטים מבוקעות. וא"כ לא ס"ל להר"ן החילוק שכתבו

הפוסקים בין לתיתה דעטיק בה ובין היכא דמנח גייתו ואפילו נייחי אינן אסורים אלא א"כ נתבקעו. ומיהו היינו לענין איסור ודאי אבל ספק איסור יש שמא הלכה כמר עוקבא דלא בעינן נתבקעו ממש ושמא אם היה מניחם על פי אבוב היו מתבקעות או שמא יש חילוק בין חיטי לשערי. והנה בהני שבולי דמיירי בהו אביי ורבא ודאי מיירי דלא חזינן בהו ביקוע דאי מיירי בנתבקעו א"כ לא שייך דלמא בלע אידך שהרי חזינן דבלע ואפילו נתבקעו אלא ודאי מיירי דלא חזינן בהו ביקוע ואין כאן אלא ספק איסור חמץ ולכן אמר רבא דמי פירות אין מחמיצין ואין כאן אלא חשש נוקשה וספק דרבנן לקולא. וכי היכי דמתיר הר"ף גרעיני שעורים שנמצאו כתבשיל ולא נתבקעו משום דאיסור משהו הוא דרבנן וספיקו לקולא הכי נמי מתיר רבא בנוקשה שהוא מדרבנן. ומה שהקשה הרא"ש כאן והתוס' שם במס' מנחות על רש"י מותיקא דאמרין לקמן דף ל"ט ע"ב דאי עבדי במשחא ומלתא שרי ופירש רש"י עצמו הטעם משום דהוה מי פירות ואין מחמיצין. ונראה דהר"ף מפרש דותיקא הוא קמח מבושל במים ומלח או בשמן ומלח ועל זה קאמר שם מיהו ומלחא אסור משחא ומלחא שרי. והנה שם בברייתא הקודמת אלו דברים שאינן באים לידי חימוץ האפוי והמבושל ומקשה מבושל ארמבשל מחמץ ומתירין האפוי שבישלו. והנה אף שמקשה ארמבשל מחמץ אין זה ברור אלא דאיכא למיחש שמא יחמץ קודם גמר בישולו. וכל זה במים והוה ספק דאורייתא אבל בשמן שהוא מי פירות שאינו אלא חשש נוקשה מותר דסמכינן שנחבשל קודם שנתחמץ.

מונתה עלה כידענו שאי אפשר לקיים פירוש רש"י שמי פירות יהיה נוקשה כי אם דאמרין דנוקשה לאו דאורייתא דאל"כ קשיין כל קושיות התוס'.

ויש בידי עוד לתרץ קושיות התוס' כולוהו דרך כלא, דאטו נזכר בכל הני דשרי באכילה ודלמא כל זה לענין בל ידאח אם מותר להשהותו בכיתו דאביי אמר לא לתריך וכו' משום שישהה אותם בפסח ורבא אמר מי פירות אין מחמיצין והוה ל"י נוקשה וסוכר רבא דנוקשה דרבנן ומותר להשהותו וכדעת הטור בס"י חמ"ב דכל דבר שאינו אסור באכילה מן התורה מותר להשהותו עיין מג"א ריש סימן חמ"ב ולכן קאמר רבא מי פירות אין מחמיצין ומותר להשהותו וכן ותיקא דשרי היינו להשהותו. ולדעת רש"י פשיטא דמוכח דנוקשה דרבנן שאם אינו בכל ידאח ממילא אין בו איסור אכילה שהרי רש"י פירש ואלו עוברין בכל ידאח ועיין במג"א שם ושיאור ישרף לרש"י היינו ביום טוב כמ"ש המג"א שם, מכל מקום אפילו מפרש כדעת התוס' באלו עוברין היינו מן השלחן ואפילו נוקשה מן התורה אין בו כל ידאח מ"מ מוכח דלרבא כפי מה שפירשתי לרש"י המתיר להשהות משום מי פירות הוה רק נוקשה מוכח דגם באכילה אינו מן התורה דאל"כ כל שאסור באכילה מן התורה אסור להשהותו מרבנן ועכ"פ לרש"י והאי שאין בהם איסור תורה דאל"כ גם ככל ידאח עובר. העולה מזה דלרש"י דסוכר מי פירות הם נוקשה או ודאי שנוקשה אינו מן התורה וכבר כתבתי שאם נוקשה אינו מן התורה או אפילו איסור דרבנן אין בו רק בפסח עצמו אבל בע"פ מותר לגמרי עד שתחשך. ומעתה אי

זיינו
ד"מ
ד"מ
זשך
טעה
קוע
גם
יתה
עית
גדר
הרי
מה
פית
ידן
אף
מש
קרי
ות
בע
בע
יד
יה
ין
זני
ל
ין
זו
זי
הר
ין
י
ש
מי
ה
ף
ין
ין
ר
ר
יה
א
ש
ר

אפשר לן למיעבד חרי חומרי דסתרי אהרדי לאסור נוקשה בע"פ ולחוש למי פירות דהוה נוקשה וא"כ מותר לאכול מצה עשירה לכל הדעות בע"פ עד הלילה.

ובזה יש לתרץ מה שנסתפק רש"י אם מי ביצים הוא בכלל מי פירות כמבואר בתוס' בדף ל"ה ע"ב. ולכאורה יפלא מה נ"מ לרש"י בזה והרי אף אם הוא מי פירות אכתי נוקשה הוא ואסור והרי בזמן הזה אין לנו נ"מ אם הוא בכרת או אסור לחוד¹ ולדודי נחא דנפקא מינה פסח ופסח. אבל באמת אין מזה הוכחה דנ"מ לענין קידושי אשה בשעה ששית לפי מ"ש דלרש"י חיטי קורדנייתא הם חמץ גמור. או נ"מ לענין תערוכת הנוקשה ע"י תערוכת לכ"ע מותר להשהותו. אבל מ"מ כבר מוכח דאי אפשר לעשות חרי חומרי דסתרי.

ולכן אני תמה על רמ"א בסימן תמ"ד סעיף א' בהג"ה שפסק המחבר ב"ד שחל בשבת שיקיים סעודה שלישית במצה עשירה ועל זה כתב רמ"א דבמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה כדלקמן סי' תס"ב יקיים סעודה ג' במיני פירות וכו'. ולדודי יפלא מה ראי' מס"י תס"ב דשם מיירי לאכלם בפסח עצמו וחששו לדעת רש"י אבל כאן דמיירי בע"פ כבר הוכחתו דגם לרש"י מותר. ובאמת מאד אני תמה על רמ"א דע"פ לשום דעה ליכא בנוקשה חשש איסור תורה בערב פסח ולמה חשש בדבר שהוא דרבנן לדעת יחידית היא דעת רש"י נגד רוב פוסקים הקדמונים. ואלמלא שכבר הורה ראש המורים שהוא רמ"א לאיסור אפי' בערב פסח הויתו מתיר מצה עשירה כל היום בע"פ, ועכ"פ אני מורה דעד חצות היום אפילו לרמ"א מותר מצה עשירה.

וכן נלע"ד מוכח מדברי המג"א בסי' תמ"ג סוף ס"ק ב' שכתב ואם לא יוכלו לאכול אח"כ יאכלו מצה עשירה או בשר ודגים. ולכאורה דבריו תמוהים דיך יאכלו אח"כ מצה עשירה דהרי בסימן תמ"ד אסר רמ"א לאכול מצה עשירה אפילו לצורך סעודה שלישית בע"פ שחל בשבת ולפי מ"ש נחא דסעודה ג' זמנה אחר חצות לכן החמיר רמ"א אפילו במצה עשירה. אבל המג"א שכתב שיאכל אח"כ מצה עשירה כוונתו אחר שעה ה' ולצדדים קתני יאכלו מצה עשירה עד חצות או בשר ודגים אם הוא כבר אחר חצות. לכן נלע"ד סיומא דפסקא דעד חצות מותר בוודאי לאכול מצה עשירה בערב פסח והמורה להתיר כל היום לא הפסיד באם הוא לצורך קצת אפילו אינו צורך חולה חזק.

הנהגות הגאונים

ה' ג"כ לפי ד' הפניני בפסחים דף ל"ט בדיה תיר איך כו' דבריו רש"י אינם אלא אליבא דר"ל אבל הלכה כרבא דמי פירות אין מחמירין כלל. וכן מורה לשון רבינו ירוחם בספר אדם ג"ח ח"ד שכתב בה"ל מי ביצים נסתפק רש"י אם הם כמו פירות שאין מחמירין בהן, וד"ת היה נוהג בו הותר בו יעו"ש. ולולא דבר ר"י הנ"ל היה אפשר לומר דרש"י סובר להלכה בדברי הראב"ד בהשגות פ"ה מחמירין דין כו' ואין להתיר לכל אדם הלישה במי פירות על סמך שיכוזנו לשמור שלא יביא לידי חימוץ. ונסתתה היה ספקתו של רש"י להפך דלמא בדיעם מי פירות הן וטעמו ככל מי פירות שמהרים להחמיר ואין לנו להתיר הלישה בהן (ושאני ר"א ור"י ור"ע ורוב"ל שהיו זורקים) או שסובר לרש"י במקצת רבנותא שסבירא האלפסי שסוברים דהלכה כחכמים דאסרו במי פירות בין בלישה בין בקיטוף. ונסתפק רש"י דלמא מי ביצים דינם כמו פירות ואסור ללוש בהן אף כשמתכוין לשמור מחמירין. וכן מורה לשון התוס' במנחות דף נ"ד שאחרי שהעלו הלכה כרבא דמי פירות מלא מים אינם מחמירין כלל כתבו ולפירוש זה מותר ללוש עיסה בביצים בפסח ובלבד שלא יערב במים בו ע"כ. ועיי' בטור א"ח סי' תס"ב שכתב בשיטת רש"י דאסור ללוש במי פירות. ובפרי"ח סי' הנ"ל משיג עליו ודעתו בשיטת רש"י כמ"ש לעיל בשם הפניני. (יב"ט)

א' ג"כ קישיא זו היה לו להקשות גם על הטור שפסק בסי' תמ"ב דנוקשה דרבנן ובסי' תס"ב פוסק דמי פירות עם מים הוא נוקשה, ומצאתי שכבר עמד ע"ז בשמ"ה פ"ד בחז"ק דין ח' ומאר"ך בזה יעו"ש. (יב"ט)

סימן כב

שאלה ושאלתי בעברי דרך ק"ק בראד בשנת תקמ"ו לפ"ק.

בחהמה שנמצאת בפסח בגרעמולין שנעשים משומן ודבש ומים לפי שחכם אחר רצה להתיר בששים לפי דעת המג"א בסי' תמ"ז ס"ק ה' דחמץ נוקשה בטל בששים ורצה לסמוך דמי פירות עם מים לא הוה רק חמץ נוקשה ובששים, ושאלוני חכמי ק"ק הנ"ל אם יש לסמוך על דבריו בזה.

ואמרתי שאחז החבל כתרין ראשין שהרי התה"ד החמיר בנוקשה שהוא במשגרו והמג"א השיג עליו שם ומסקנת המ"א שהתה"ד צידד להחמיר לפי שסובר נוקשה דאורייתא אבל לפי מאי דקו"ל נוקשה דרבנן בטל בסי"א ועתה אני אומר שאם מי פירות עם מים לא הוה רק נוקשה אז ודאי נוקשה דאורייתא דהא ודאי דאי נוקשה לאו דאורייתא לית דין צריך בשש דלא מקרי חמץ לענין מנחות ולחמי תודה, וכן מוכח במנחות דף נ"ג ע"א דמקשה הגמרא מתקיף לה רב חסדא ואימא לא תאפה חמץ אלא שיאור ומסיק דהיינו שיאור דר"י לר"י דמדולא לקי עליה לאו חמץ מקרי. וכ"כ התוס' במנחות דף נ"ד ע"א בסוף ד"ה אין מחמירין דשיאור דר"י לר"י לא חשיב חמץ לענין מנחות. והנה בדף נ"ז ע"א דמרבח מנחת נסכים לחימוץ ופרוך מנחת נסכים מי פירות הם ואין מחמירין ומשני אומר היה ר"י הגלילי מנחת נסכים מגבלה במים וכשירה, ואי ס"ד דמי פירות ומים לא הוה רק נוקשה א"כ איך ס"ד דנוקשה הוא רק מדרבנן א"כ הדרא קושית הגמרא לדוכחה מנחת נסכים מי פירות נענה וקשה שאינו מן התורה, הא ודאי הוה מי פירות ומים והוה נוקשה שאינו מן התורה, הא ודאי חד מתרתי או שמי פירות ומים חמץ גמור הוא או שנוקשה הוא מן התורה.

ואין לומר אכתי מי פירות ומים נוקשה הוא ונוקשה ג"כ אינו מן התורה אך מי פירות לחוד אינו מחמירין כלל ומתחלה מקשה מנחת נסכים מי פירות הם ואינו מחמירין כלל ומשני שמגבלן עם מים ואף שהוא נוקשה מ"מ איכא למימר ר"י הגלילי סבר כר"מ דסובר נוקשה מן התורה אבל אנן קי"ל כר"י דהאוכלו פטור והוה מדרבנן. אומר אני שגם זה אי אפשר שהרי שם במנחות דף נ"ז ע"ב מסיק דכך היא הצעה של משנה ואיפוך דר' עקיבא הוא דמרבח מנחת נסכים ור"ע הוא דסובר מגבלה במים. וא"כ אי ס"ד

דמי פירות ומים נוקשה הוה ור' איך יהיה לדין מדרבנן הואיל אטו שבקינן ר"ע ועבדינן כר"י ע מחבירו וקל וחומר מתלמידו שז הרב.

הן אמת שגם הלום ראיתי דברי ו קרבנות הלכה י"ט פסק ה שנאמר כל המנחה אבל מנחת גז גבלה במים הרי נפסלה קודם שר נסכים מי פירות הן ואין מחמי נפלאתי דברי הרמב"ם הללו ע נסכים מה ענין יין לגיבול ואיזה הוה ליה למימר, ולא מצאתי ל שהרגישו ו

ונוד אני תמה על גוף פסקו כתב וז"ל שם תניא אשר לחימוץ דברי ר"י הגלילי ר"ע ופסק כר"ע. ואמר' בגמ' מנחת מחמירין אמר ריש לקיש אומ נסכים מגבלה במים וכשירה, נ עכ"ל הכ"מ. ואני תמה הלא מן הוא דאמר לרבנות מנחת נסכים פסק הרמב"ם כר"י הגלילי ול מחבירו ומכ"ש שר"י הגלילי ל תלמידו של ר' טרפון שהיה שכתב הרמב"ם בהקדמתו לספו חבריו של ר"ע מר"א הגדול וה רבו של ר' יוב

ואומר אני טעמו ונימוקו של לריש לקיש שסובר דו נסכים וסובר שמגבלה במים ו שסובר דר"ע מרבח מנחת נסכי כדאית ליה צריך להבחין מנ"י מגבלה במים וכשירה; וסובר ו דנפקא ליה כיון שאין לנו לרב או מנחת נסכים או לה"פ וכן יבש לא נתקדשה וא"כ ע"כ וממילא מוכח דמגבלה במים דו במי פירות לחוד. וכיון שכן שפסק בפ"א מהל' כלי המקו נתקדשה ורלא כר"ע משום דו דף צ' ע"א פליג עלה ופסק בהא כר"ע וממילא איכא לרבוי לנו לימוד דמנחת נסכים מגבל דלא כר"ע. שוב ראיתי בספר הרמב"ם כאשר כתבתו והנאני אהרן שכתב דר' יוסי הגלילי לה"פ ע"ש בדבריו בפ' ויקר

ב' ג"כ ע"י מהר"ח סי' נ"ז (מנחות שם)

ג' ג"כ ע"י תשו' אבני נור חאר"ח סי'

אלעור נרותא כוונתא ע"ש, ונתקשו נדענו הר"ן (פ"ג ד"ה וה"ה) והב"י והט"ו סק"א והמפרשים, ולאנו נס"ד נארנו בפמיחה על הסגדה, דדבריו פשוטים שפוסק מחכמים, ומה שכתב כרני אלעור נר' לדוק משום דנמרומה לית הלכתא מחכמים אלא כרני אלעור נר' לדוק משום דקאי כרני אלעור נרותא דנפקה הלכה כמותא, ודע"ג דאין הר"ף פוסק הלכה נמרומה, מ"מ היפך הדין א"א לו לכתוב ולכן התחכם לפסוק כרני אלעור נר' לדוק, וזכו גם כוונת הר"ן ז"ל ומיושב כל מה שהקשו עליו [וה"ק]:

ג ואלהטור יש לי עוד טעם שהיה מוכרח לדחות משנה זו מהלכה, דהנה לרבי יהודה שאומר אין ביעור חמץ אלא בשריפה ממילא א"א בשבת, אך הרמב"ם (פ"ג ה"ה) פוסק כחכמים שא"צ שריפה, ורש"י פוסק כרבי יהודה כמו שכתב הטור לקמן בסימן תמ"ה, אך הרא"ש (פ"ג ב"ה) כתב דאפילו לרש"י אינו אלא בערב פסח אבל קודם לזה א"צ שריפה, והטור חולק עליו לקמן וכתב דלרש"י אפילו מקודם צריך שריפה דווקא ע"ש, ולפ"ז בהכרח לשיטתו לבדוק ולבער בערב שבת ע"י שריפה, וזהו שכתב הטור בסימן זה וזה לשונו: וכן הורה רש"י לבער הכל מלפני השבת. עכ"ל. ולמה תלה זה בהוראת רש"י, אלא כוונתו דזהו ראייה לשיטתו בסימן תמ"ה דאפילו קודם זמנו צריך דווקא שריפה לשיטת רש"י ז"ל, נאך המפרשים פירשו דאלקמיה קאי הטור ע"ש:

א ד ולפיכך ערב פסח שחל בשבת, בודקין את החמץ ביום ה' לעת ערב בכרכה ואומר כל חמירא, ומשייר לאכילת לילה ולאכילת ערב שבת וגם לשתי סעודות של שבת, דסעודה שלישית ליכא מפני שסעודה שלישית צריכה להיות אחר חצות היום ואז אסור לאכול חמץ, וכן מצה אסור לאכול בערב פסח, ורק מצה עשירה הנלוש במי פירות יכול לאכול בערב פסח, ויוצא בה ידי סעודה שלישית, דאין איסור מצה בערב פסח אלא

במצה שיוצאין בה ידי חובת מצה בלילה ראשונה, ובמצה עשירה אין יוצאין דבעינן לחם עונג. ויזהר לאכול קודם שעה עשירית, דמשם ואילך אסור לאכול, כדי שיאכל הכזית מצה לתיאבון בלילה כמו שיתבאר בסימן (תפ"א) [תע"א] (שפ"ס ח - ג):

ה וכתב רבינו הרמ"א ובמדינות אלו שאין נוהגין לאכול מצה עשירה כדלקמן סימן תס"ב (פ"ד נה"ה) יקיים סעודה שלישית במיני פירות או בבשר ודגים. עכ"ל. ונראה שאין הכוונה דגם בערב פסח אין לאכול מצה עשירה לפי המנהג, דאין שום טעם בזה, אלא הכוונה כיון שאין מנהגינו לאכול בפסח מצה עשירה, ממילא דאין מכינין אצלינו מצה עשירה, ולהכין רק על סעודה שלישית אין דרך בני אדם להטריח על מאכל קטן כזה, והנה גם אצלינו יכולין לעשות סעודה שלישית במצה מבושלת, והרבה נוהגין אצלינו כן. והקדים מיני פירות לבשר ודגים, אע"ג דבשר ודגים עדיפא מפירות לענין סעודה שלישית כמ"ש לעיל סימן רצ"א (פ"ג), מ"מ בערב פסח פירות עדיפא כדי שלא ישבע, ויאכל מצה לתיאבון, ואולי מפני זה לא הזכיר גם מצה מבושלת מפני שהיא משביע הרבה כידוע בחוש. וי"א להפסיק סעודת שחרית לשניסו ד"א דיוצא בזה [מנ"א] (פ"ה):

ו ובזהר (פ"ג ט"ז) כתב שרבי שמעון בן יוחי היה עוסק בתורה במקום סעודה שלישית [שס סק"ג], ויש להבין אטו רבי שמעון בן יוחי לא היה יכול לקיים סעודה שלישית באיזה מהדברים שנתבארו, ונלע"ד ברור דכל זה הוא מילתא יתירתא, שהרי בשבת זו בעל כרחך לא נצטרינו כלל על ג' סעודות, כיון שאי אפשר, מידי דהוה ליום הכפורים שחל בשבת, והוא הדין שבת ערב פסח לענין סעודה שלישית. דאפילו אם נאמר דאיסור אכילת מצה בערב פסח הוא מדרבנן, מ"מ הא

פסקי משנה ברורה

ואן במשנ"ב (פ"ה): ועיי"ש דיותר טוב בכשר ודגים מבפירות. [ובן במשנ"ב (סג): אך כ"ז אם יש לו שהות

מבזור פנימאין
5/2 וגו

מצינו במצות עשה גמורות שנדחו בשב ואל תעשה מפני גזירות דרבנן כמו שופר ולולב בשבת, וכ"ש שנדחה מצוה דסעודה שלישית, וכיון שכן בטלה לה בשבת זו מצוה דסעודה שלישית, וכיון דסעודה גמורה אי אפשר, ממילא דאין שייך למלאותה בפירות או בבשר ודגים שאין צורך כלל בזה. ועוד דוודאי גם מן התורה מצוה לאכול הכזית מצה לתיאבון. וזהו טעמו של רבי שמעון בן יוחי שעסק בתורה, מפני שאין מצוה כלל בשבת זו לאכול סעודה שלישית: **ל**

ב ז אע"פ שיכול לשרוף את החמץ בכל יום ערב שבת, מ"מ טוב לעשות כשאר השנים ולשרפו קודם חצותי, כדי שלא יבואו לטעות בכל השנים לשרוף אחר חצות. ואמנם לא יבטל אז את החמץ פעם שנית, דאין יאמר דחזיתיה ודלא חזיתיה הרי צריך לאכול עוד, וכמו שאין אומרים זה בלילה בעת הבדיקה כמ"ש בסימן תל"ד (ס"ה), ולכן ביטול זה יאמר בשבת אחר סעודת שחרית, ואע"פ שלא ישאר עוד חמץ בבית, מ"מ צריך לבטל כדרך שהוא מבטל בשאר שנים בשעת שריפת החמץ:

ג ח אין מבשלין בשבת זה דייסא וכיוצא בזה, שהוא חמץ גמור ומתדבק להכלים ויצטרך להדיחם בחמין בשבת ולשפשפם יפה יפה והוי טירחא יתירה בשבת ואסור כיון שאינו צורך שבת, ולכן גם פת הצנומה בקערה שקורין סוחארע"ס ושורין אותם בחמין אין עושין בשבת זה. וכבר המנהג לבלי לבשל בשבת זה שום עיסה, רק בערב מבשלין אורז או קטניות או תפוחי אדמה ובשחרית ג"כ כן, והעיגול עושין מקמח מצה וטומנין בקדרות חדשים הראוים לפסח ומערין לקערות של חמץ וי. אמנם אם עבר ובישל והמאכל דבוק בקדירה וא"א לקנחו, בהכרח להדיחו מעט כדי להעביר החמץ, ומקרי צורך שבת כיון שאסור להניחו כך ביום זה:

ט ואחר שאכלו בשבת זה סעודת שחרית, ינער ד המפה שאכלו עליה, ויכול לנערה מדינא בבית, מפני שהפירורין נדבקיין ברגלים ונדרסים ואין בהם שיעור ובטילין, ומ"מ אין לעשות כן, ומנערין המפה בחצר במקום שאינו נקי ואין הולכין שם. והקערות אף שאין בהם חמץ מ"מ מכוער שישארו כן, ולכן יכול לקנחם באצבעותיו שאין זה טירחא, ויטמנם מן העין עם שארי כלי חמץ. ואם נשאר פת יכול ליתנו לאינו יהודי, ואם הוא במקום שאין שם רשות הרבים וכל שכן במקום שיש עירוב, מותר לומר לו שלא יאכלנו בכאן וילך עם החמץ, אבל במקום שיש רשות הרבים אסור לומר לו שיצא עם הפתו כמ"ש בסימן שכ"ה (ס"ו), ואפילו בלא אמירה אסור ליתן לו הרבה חמץ שאי אפשר לו לאוכלן בכאן. וכיצד יעשה, יתן לו מעט מעט דרך הערמה כאלו אינו חושש אם יאכלנו בכאן, וכשמוציאו מעצמו, אדעתא דנפשיה קעביד. וכשאין אינו יהודי ליתן לו החמץ, מבטלו בלבו ה וכופה עליו כלי עד מוצאי יו"ט הראשון ויבערנו:

י ודע דבשבת זה אם שכח ליטול חלה מערב ס"י תקי שבת, אע"ג דקיי"ל חלת חוצה לארץ א אוכל והולך ואח"כ מפריש, מ"מ האידנא אי אפשר, דאין יניח חמץ, ולכן כתבו הגדולים דאם שכח ליטול חלה אסור לאכול הפת [מג"א בסימן תקו (ס"ק)], וי"א כיון שאין תקנה לזה יכול לשייר מקצת חלה במחשבה לחלה ובלא ברכה ולקרא לכהן קטן שלא ראה קרי"ו ולאוכלה [שערי תשובה (ס"ק) ג"כ פניס מאירות (ס"ג ס"ו) ושאלה יענין (ס"ו ק"ג) ע"ש], ובהכרח לסמוך על זה כיון שאין תקנה אחרת. וכתבו שלא להאריך בשבת זה בתפלה כדי שלא לאחר זמן האכילה [הק יעקב סק"ט ג"כ ספר חסידים]:

יא וצ"ב שיבנה המקדש כיצד יהיה ביעור חמץ של תרומה בשבת שחל בערב

פסח, והנה בתרומה גם הרי" בערב שבת ואינו משיר סעודות, אבל כיצד מבער, כה דין ד' וזה לשונו: היו לו תרומה וצריך לשרפם ערב הטהורה עם הטמאה וישרוף, לעצמה וטמאה לעצמה ותלו עכ"ל. ומשמע מזה דס"ל ד שחל בשבת ושרפן בי"ג ק הוא דשרוף כל אחד לעצמו פסח יכול לשרוף טהורה ובגמרא [י"ג] אינו כן וצ"ע מזה קשה דא"כ למה לא ב ערב פסח שורפין ביחד. ול כן הוא, דאע"ג דריהטא דכ בכל ערב פסח שורפין זו ל' מ"מ אינו לדברי הכל, ודאי אומר שם [טו:] דבשעה שב מדאורייתא, דברי הכל שרי הוי כטומאה וגם הטהורות ועוד אמרינן שם דפיגול לבית הלל דנשרפין כאחת, א אינן אלא טומאה דרבנן, טומאה דאורייתא, ולפ"ז אן הוי איסור דרבנן והוה כ לשרפן ביחד, ולפיכך הרמ"א יכול לכתוב זה מפורש נשרפין ביחד, מפני שאין שאינו מפורש בגמרא להדי דעתו נוטה, ולכן לא כתב פסח שחל בשבת ושרפן ב הארכטו מזה דזה תלוי נמחוקת ו רכז יוסי נמשנה ס"ג

ז יב שנינו במשנה [מט.] ד פסחו, ולמול

שטבל לקידרו. וכן בביה"ל (ד"ה) אינו נוגע כלל לפק"ג דק היוק וכו' ואפשר עוד דאפילו ביכול וצ"ע לדינא. וכן ובשעה"צ (סק) משמע דבתוך שש שהוא רק

פסקי משנה ברורה
 [א] במשנ"ב (פ"ט): לאו דוקא, ור"ל בתחלת שעה ששית כמו בשאר שנים. [ב] ובשעה"צ (פ"ז): ואין לערות רותח לתוך כלי חמץ מכלי פסח אם לא שרועה שלא לשמש בקדרה זו שיערה מתוכה עד לאחר פסח. [ג] במשנ"ב (ט"ז): ומ"מ בעל נפש ראוי שיהנה עמו ע"מ שלא להוציא [כן משמע בהגמ"י]. [ד] בביה"ל (ד"ה) לוקח: או לגדול

Moellin, Jacob ben Moses

ספר

מהרי"ל

מנהגים

של רבינו יעקב מולין זצ"ל

יוצא לאור ע"פ דפוסים ישנים וכתבי יד
בצירוף ציונים ומקורות, הארות והערות
שינויי נוסחאות ומפתחות

על ידי

שלמה י. שפיצר

מפעל תורת חכמי אשכנז
מכון ירושלים • תשמ"ט

ספר מהרי"ל

דחימי קורדנייתא לפי ר"ת¹⁸, כ"ש על ידי מי ביצים¹⁹, ועוד שאין לברך עליו המוציא למקצת רבותינו²⁰. וע"י מצה אפיה ומפורדת ונילושה בעושר דלמא לא השיב עשירה אחר אפיה וראיה ממילחא בירושלמי²¹. וכן מן הרוקח²² שהתיר לחולה וזקן שרויה ביון. ועוד הלא כורכה ואוכל חרוסת²³ עמה וכן פסח אוכל עמה. ויש בתבוי²⁴ לפסול מצה דכריכה²⁵ בחרוסת אלמא דלאחר אפיה לא נעשית עשירה דבא נמי כי הדר מפרר ואופה לא נעשית ← עשירה²⁵. ואם היה אדם בעל נפש וראוי ליטול את השם היה לו לעשות מצה מפורדת מבושלת דהוי מעשה קדירה ונימוח וברכת²⁶ מיני מזונות²⁶ ונפיק במיני תרגימא. ואכל לא ראיתי נוהגין כן²⁹, הוין מן אחד מן הגדולים שעשה בין וחברו עליו תלמידיו מטעמא דלעיל. ומוב לעשות²⁸ בפירות³⁰ כסמ"ק³¹ ומהר"ם³², וכדאי רשב"ם³³ [לסמוך עליו] בשעת הדחק וחד לישנא פרק

שינויי נוסחאות

ז. חרות²³ (2). ופסח עמה (1, 5, 6. כית. שכט.). ח. "דכריכה" חסר בכת"י. כית. ושכט. ט. ודילמא כי הלך... (2).
 4. פא. 7. 5. 6. שכט.). י. הוספה: פ"י ריב"א מני תרגומא היינו נשר וכיו"צ לא כמו שפרש"י מיני תרגומא פירות²⁷,
 תש"ץ²⁸ (2. בגליון). היינו נשר עלי לחס (שכט.). יא. סעודה שלישית — כשחל ע"פ בשבת — (2. 5. 6.).

הלכות תיקון
 בתרא דיומא"
 ע"פ בשבת—
 [טז] אמר מה
 יש לעשות מן
 נעשה בשבת
 מהר"ש² שהג
 כשהסירו אות
 ואח"כ בשלו
 מחמירים על
 להחם בהן מו

[יז] אמר מה
 ולשאול בעת ז

אב

[א] דרש מד
 עליו חמוץ שו

יב. הוספה: בכת"י ו
 [יז] א. יוס כלי:
 [א] א. חרושים: נג
 כת"י ג. פרי: ח. מפ
 (פ. ש.) דיני מלא ()
 מקילים... וכך ברו.

34. עט, ב.
 [טז] 1. ראה לע
 נכתב קטע זה לעי
 2. סי' שפב, א.
 3. פסחים מ, ב.
 4. ראה שו"ע סי'
 [יז] 1. כ"כ הר
 מערבי פסחים ובו

18. פסחים ו, ב תוס' ד"ה משש שעות.
19. ראה תוס' פסחים לה, ב בד"ה ומי פירות דר"ת נהג היתר ללוש במי ביצים. וע"ע בשו"ע סי' תפב סעיף ד.
20. ראה ב"י סי' קסת.
21. אולי הכוונה לפסחים פ"ב ה"ד דיוצאין במצה המתובלת ומיירי לדעת הראב"ד כתבלה משנאפית. וע"ע בבבאור הגר"א סי' תכה סעיף ו בד"ה ומ"מ.
22. סי' רפג בד"ה מצה וע"ע בס"י ערה. וראה להלן בסדר ההגדה סי' ב בשם המהר"ש ובהערות שם.
23. בכת"י אלו היה כתוב חרוסת ונמחק ונכתב חורת, וודאי היא הגירסא הנכונה.
24. כ"כ הטור כריש סי' העה וראה להלן בסדר ההגדה.
25. כתב הר"מ סי' תעא בשם המהרי"ו דלאחר אפייה אף אם טחן אותה וערכה בשמן או דבש אסור לאכלה, דלאחר אפייה לא מצי לעשותה מצה עשירה. וכ"פ ברמ"א שם סעיף ב. ובחק יעקב שם ס"ק י כתב דלדעת הרמ"א דפסק ע"פ המהרי"ו א"כ יוצאים במצה זו כליל הסדר ובמהרי"ל הסתפק אם הוא מצה עשירה. ובא"ד ס"ק י כתב דגם המהרי"ו החמיר מספק. ועיין במשנ"ב שם ס"ק כ שאין כדאי לצאת במצה כזו כליל הסדר דיש לחוש גם לדעת המהרי"ל.
26. כן כתב בשם רבינו המג"א סי' תעא ס"ק ח, וכ"פ האחרונים ראה משנ"ב ס"ק כ.
27. ראה פסחים קז, ב בד"ה אבל וביומא עט, ב בתוספות ד"ה מיני תרגימא.
28. ל.מ. (וראה בתשב"ץ סי' כג"ה. וע"ע ברא"ש פ"י דפסחים סוף סי' יט ושם בהגהות הגר"י"ב).
29. כן כתב המג"א והח"י סי' תמד ס"ק ב בשם רבינו, וע"ע במשנ"ב ס"ק ח.
30. מדברי רבינו נראה דטוב לעשות בפירות ולא כתב לעשות סעודה שלישית בבוקר. וראה בשו"ת רבינו הנדפסות סי' צד ב דכתב דמיני תרגימא היינו מעשה לקדירה. וראה שם בהערות המהרי"ל וכל זה הכרח לקדירה. ויתכן דמה שכתב המהרי"ל וכל זה התירו ע"י הדחק בערב פסח שחל בשבת כוונתו דאע"פ שתרגימא היינו מעשה קדירה מ"מ בער"פ הקילו כפירוש הרשב"ם דהיינו פירות ובשר. וברמ"א כסי' רצא סעיף ה כתב שבשעת הדחק כגון בער"פ שחל בשבת יכול לצאת ירי סעודה שלישית בפירות.
31. סי' ריט בהגה.
32. במנהגים דבי מהר"ם עמ' 23 כתוב "ואם חל י"ד להיות בשבת וכו' ויעשנה במיני פירות ובמיני תרגימא". אולם ראה בתשב"ץ סי' כג דכתב, כשחל י"ד בניסן בשבת היה מהר"ם אוכל סעודה ג' על שולחנו בבקר ולערב אוכל פירות, ובסי' כד כתב, לכך אמר מהר"ם שטוב לסחוט תפוחים או אגסים וללוש במימיהם וכן הוא דגיל לעשות. וכ"כ באורחות חיים ה"ל חו"מ אות ע"ט.
33. פסחים קז, ב ד"ה תרגימא.

שלחן ערוך

מכבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הגדול
הגאון האלהי החסיד המפורסם
אור עולם מופת הדור
נור ישראל ותפארתו קדוש ה'

מרנא ורבנא

מוה' שניאור זלמן נבג"מ

אורה חיים
חלק שלישי

הוצאה חדשה מסודרת מחדש ומתוקנת

ירושלים ת"ו תשנ"ג

ר ת"א
 ז ת"ב
 ח תה"ל מ"א
 ט טו"ט
 י טו"ט
 יא ת"א
 יב פ"ח ס"י
 יג ט"ע
 יד ת"א
 טו ת"א
 טז תה"ל
 יז ט"ע
 יח ת"א מ"א
 יט ת"א
 כ ט"ע
 כא ת"א פ"ח
 כב ת"א

ג ובמדינות אלו שאין נוהגין כלל לאכול מצה עשירה בערב פסח משעה ה' ואילך מטעם שיתבאר בסי' תס"ב (סעיף ז') ויקיימו סעודה שלישית בבשר ודגים וכיוצא בהן בשאר מיני לפתן שהרי יש אומרים שבדברים אלו אדם יוצא ידי חובת סעודה שלישית בכל שבתות השנה כמו שנתבאר בסי' רצ"א (סעיף ז'):

ד' ואם אין לו מיני לפתן יקיימנה במיני פירות שהרי יש אומרים שגם כזה יוצא ידי חובת סעודה שלישית כמו שנתבאר שם והיה ראוי לקיימה כ' במצה מבושלת שלא נימוחה לגמרי בבישולה אלא פרוסותיה קיימין דהיינו שיש בכל אחד מהן כזית בענין שמברכין עליהן המוציא וברכת המזון ויכול לקיים בה סעודה ג' לדברי הכל שהרי מותר לאכול בערב פסח כיון שאין אדם יוצא ידי חובתו בפסח במצה מבושלת (כמו שיתבאר בסי' תס"א (סעיף י"ד)) אלא שאין נוהגין לעשות כן ומי שנוהג כן וכן במקומות שנוהגין לאכול מצה עשירה צריכין ליזהר ט' שיאכל סעודה ג' זו קודם שעה עשירית שמכאן ואילך אסור לאכול פת עד הערב כמו שיתבאר בסי' תע"א (סעיף ח'):

ה' כשמבער החמץ בערב שבת אע"פ שמן הדין יכול לבערו סמוך לחשיכה ואין צורך לבערו קודם חצות היום כמו בשאר כל השנים שהרי מותר לאכלו עד למחר בשעה ה' מכל מקום טוב ליזהר לבערו בערב שבת קודם חצות היום כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער גם כן אחר חצות היום בערב פסח:

ו' אבל אין צריך לבטל בערב שבת בשעת הביעור כמו בשאר השנים שהרי כבר ביטל בליל ו' כל החמץ שבביתו שלא מצאו ואינו יודע ממנו ומה שיש ברשותו מן החמץ הידוע לו אי אפשר לו לבטלו בערב שבת שהרי צריך הוא לאכול ממנו בשבת:

ז' יש להזהיר י' לש"ץ שלא יאריך בתפלה בשבת זה שחרית משום אכילת חמץ שלא יבואו לידי איסור ח' אין לבשל י' לשבת זה מיני הריפות או מיני קמחים או שאר כל מיני תבשילין שדרכן לידבק בקדרה או בקערה כדי שלא יצטרך להדיחן בשבת אחר גמר האכילה להסיר את החמץ הדבוק בהן שהיה הדחה זו אינה לצורך השבת ואסור להדיח כלים שלא לצורך השבת כמו שנתבאר בסי' שכ"ג (סעיף ו') ואם עבר ובישל מינים אלו ונדבקו בכלים בענין שאי אפשר לקנחם היטיב שלא ישאר בהם מאומה י' מותר להדיחם בשבת כיון שיש בהדחה זו צורך מצוה להעביר החמץ מהכלי כדי לבערו ט' וטוב להדיחם אפילו אין בהם אלא מעט חמץ בענין שאין צריך לבערו מעיקר הדין כמו שנתבאר בסי' תמ"ב (סעיף כ"ח) ט"ו אבל אם אפשר לו לקנחם היטיב אסור להדיחם בשבת:

ט"ו אחר שגמר מלאכול סעודת שחרית בשבת זה קודם שעה חמישית ינער היטיב המפה שאכל עליה מן הפרורין הדקין שנשארו בה והקדירות והקערות והכפות ושאר הכלים שנשתמש בהן חמץ יקנחם היטיב באצבעו שלא ישאר בהם חמץ בעין (ויטמין המפה עם שאר כלי החמץ בחור שאינו רגיל לילך לשם כל ימי הפסח כמו שיתבאר בסימן תנ"א (סעיף א')) וישליך הקינוח י"ו והפרורין הדקים במקום דריסת הרגלים אפילו בתוך ביתו דכשתגיע שעה ששית כבר הן מבושרין על ידי דריסת הרגלים אבל אם נשארו לו פירורין גדולים צריך ליתנם לגוי במתנה גמורה ואף על פי שאסור ליתן בשבת מתנה שאין בה צורך השבת כמו שנתבאר בסימן ש"ו (סעיף ט"ו) עיין שם מכל מקום כיון שהוא עושה כן כדי לבער החמץ מרשותו שלא יעבור עליו בפסח בכל יראה הרי יש בנתינה זו צורך מצוה ומותר ליתן מתנה לצורך מצוה כמו שנתבאר שם י"ט ומכל מקום צריך ליזהר שלא יאמר לו להוציאן מכיתו למקום שאסור לטלטל בו בשבת מן התורה ואף על פי שהוא י' יודע שהגוי יוציאן ועל מנת כן הוא נותן מכל מקום (א) כיון כ"ו שאינו אומר לו בפירוש שיוציאנו הרי הגוי עושה כ"ז

מדעת

קונטרס אחרון

(א) כיון שאינו אומר לו בפירוש כו'. כ"ז המ"א ופ"י חד"י והוא מוכרח בדברי הפ"ע כ"ן ספ"א (1) סק"ז: (2) ס"י תמ"ג סעיף ד': (3) סעיף ד':

(4) סק"ז: (5) ס"י ר"ב: (6) א"ח ס"י

מדעת עצמו ואינו ע
 מזון כ"כ סעודה אחת
 הוציא הנכרי וחזר
 מאה פעמים אבל א
 לאכול כולו עכשיו נ

י וכל זה כשהנכרי מ
 מוציא (ב) דרך כר
 ולומר לו בפירוש שי
 איסורו

יא ואם אין נכרי כ"כ
 כלי עד מוצאי יו'
 יב אם שכח ס' להפרי
 אע"פ שאם אירע
 בלא הפרשת חלה ר'
 המשויר הזה גם על
 מפרש אבל בשבת זה
 שתגיע שעה ששית וא
 בסיומן תמ"ח (סעיף י"ח)
 טבל בשבת זה לפיכך

יג מותר לטלטל כ"כ חכ
 מקום הרי הוא יכו
 שאינו ראוי אלא להאנ
 (סעיף ה') עיין שם. אבל
 שאינו ראוי לו לכלום
 הוא צריך למקומו שאז
 אפילו חל ערב פסח בו

יד אפילו לא נשאר
 כשתגיע סוף שעו
 פסחים שאומר כל

לפ"ן לו דבר מועט ולפי מה ש
 מנח שלא יולאנו דברי אפילו ב
 לפסוק מ"א ה"י שנמדדו פ"ק
 (ב) דרך ברמלית כו'. כן
 סימן ש"כ"ה להוציא חמץ ב
 תמ"ז פסק דכפה עליו כלי ו'
 וליתנו נתינה ולהפקירו דאם לא
 איסורו לובל מנה דכ"ו מנהין
 ופסקן כן המ"א בסי' ש"ו ו'
 (4) סק"ז: (5) ס"י ר"ב: (6) א"ח ס"י

יז מהר"ל
 יח מהר"ל
 יט רמב"ד מ"מ
 כ"י סימן תנ"ה
 כ"ג ש"ך נקט
 הגדולה סימן
 קס"ח
 כא רמ"ל
 כב מרומת הדשן
 רמ"ח
 כג רמ"ל סימן
 קס"ט
 * (שמחת יג"ח)
 כד תה"ד מ"ח
 כה ל"ט
 כו רמ"ח
 כז חס"י
 כח ר"ף רמכ"ס
 כ"י ס"י ל"ט

(סעיף ז') שבמדינות אלו אין נוהגין כלל לעשות מצה עשירה עיין שם הטעם:
 ז מצה כפולה או נפוחה שנתבאר בסי' תס"א שאוסרין אותה באכילה בפסח מספק שמא
 נתחמצה אף על פי כן אסור לאוכלה בערב פסח אפילו קודם שעה חמישית שיש לחוש
 שמא לא נתחמצה ומצה גמורה היא ואסור לאכול מצה בערב פסח:

ח מצה שנאפית כתקונה ואח"כ נתפררה בין במים בין בשאר משקים ומי פירות ונתבשלה
 י אע"פ שהפרוסות קיימות בענין שמברכין עליהם המוציא וברכת המזון אף על פי כן
 מותר לאכלה בערב פסח קודם שעה עשירית שהרי אין אדם יכול לצאת בה ידי חובתו
 בלילה כמו שנתבאר בסי' תס"א (סעיף י"ד) ואם אין הפרוסות קיימות דהיינו שאין מהם
 כזית בענין שמברכין עליהם בורא מיני מזונות ומעין שלש מותר לאוכלן אף משעה
 עשירית ולמעלה כיון שאין עליהם תורת פת כלל לענין ברכה. מצה שנאפית כתקונה
 ואח"כ נתפררה אפילו לפירודין דקין מאוד אסור לאכול הפירורין בערב פסח ואדם יצא
 בה ידי חובתו בפסח שעדיין תורת לחם עליהם לכל דבר כמו שנתבאר בסי' קס"ח (סעיף
 ל"ט):

ט ואם חזר ולש את הפירורין הללו ביין ושמן ושאר משקין ומי פירות ולא בשלן ולא
 טגנן י" אח"כ יש להסתפק אם היא נקראת מצה עשירה כי יש לומר י" כיון שכבר
 נאפית בעוני אף שאחר כך נתעשרה אף על פי כן אני קורא לה לחם עוני שבשעה שנעשית לחם דהיינו
 בשעת אפייה היתה בעוני או יש לומר כיון שנתפררה ואח"כ חזר ולש אותה במי פירות הרי כ' נשתנת
 ממה שהיתה ונפקע ממנה שמה הראשון ונעשית מצה עשירה לפיכך יש להחמיר שלא לצאת בה ידי
 חובתו בפסח כי שמא היא מצה עשירה י" וגם שלא לאוכלה בערב פסח כי שמא אינה מצה עשירה:
 י קטן או קטנה י" שאינן יודעין מה שמספרים להן ביציאת מצרים מותר להאכילם מצה בערב פסח כל
 היום ואפילו בלילה קודם קידוש מטעם שנתבאר בסימן שמ"ג (סעיף ו') ואע"פ שאסור להאכיל הקטן
 בידים דברים האסורין אפילו אינן אסורין אלא מדברי סופרים מכל מקום דברים שאינן אסורים מחמת
 עצמן י" אלא שהוא זמן איסור כגון מצה בערב פסח או לאכול קודם קידוש מותר להאכילם בידים אם
 הם צריכין לכך כמו שמותר להאכילם בידים ביום הכיפורים ואין מענין אותם אפילו יכולין לסבול
 התענית אבל קטן וקטנה שיש בהם דעת להבין מה שמספרים להם ביציאת מצרים בלילה כמו שנתבאר
 בסי' תע"ג (סעיף ח') אסור להאכילם בערב פסח שהרי נאמר * והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה
 עשה וכו' בעבור זה היינו מצה ומרור המונחים לפניך י" ואם התינוק מלא כריסו ממצה האין שייך
 לומר לו בעבור זה:

יא יש נוהגין שלא לאכול מרור בערב פסח כדי שיאכלנו בלילה לתיאבון וכן שלא לאכול ביום ראשון
 של פסח כדי לאכלו בליל שני לתיאבון וכן נוהגין קצת בני אדם למעט באכילת מצה ביום ראשון
 כדי לאכלו בליל שני לתיאבון:

יב אבל יש נוהגין להחמיר עוד שלא לאכול פירות בערב פסח או ביום ראשון של פסח כדי לאכול
 חרוסת בלילה לתיאבון ואין לחוש למנהג ההוא כי החרוסת י" אין מצוה לאכלו אלא כדי לבטל
 הארס שבמרור שלא יזיקנו ואדרבה אסור לאכול הרבה ממנו עם המרור וצריך לנפצו מעל המרור שלא
 יבטל טעם המרור ואם כן למה לא יאכל פירות בו ביום:

יג יש נוהגין להחמיר שלא לשבר או לפרר המצות בערב פסח שמא ישכח ויאכל מהן י" וגם למנהג זה
 אין לחוש דכיון שאינו רגיל במצה כל השנה אין חוששין שמא ישכח ויאכל ועוד דכיון שאיסור
 אכילת מצה בערב פסח אינו אלא מדברי סופרים אין מחמירין בו כל כך:

יד אם התחיל לאכול מצה עשירה קודם שעה עשירית אין צריך להפסיק כשתגיע י" שעה עשירית אלא
 יכול למשוך סעודתו עד הלילה דהיינו י" עד בין השמשות שהוא ספק חשיכה שאז צריך להפסיק
 סעודתו ואין צריך לברך ברכת המזון מיד אלא ימתין עד שיהיה ודאי חשיכה מטעם שיתבאר בסי' תע"ב
 (סעיף ג') ואז יפרוס מפה על השולחן לכסות הפת עד לאחר קידוש מטעם שנתבאר בסימן רע"א (סעיף י')
 ויאמר

ויאמר קידוש היום ט על
 ואח"כ יאמר ההגדה על כ'
 בסי' תע"ד (סעיף ג') צריך י'
 ואחר כך יברך על אכילת
 הסעודה ולא הסיח דעת

תעב דיני הסיכה וד' נ'
 א"י יהיה שולחנו ערוך מב
 המדרש יקום מיד כשתו
 וד

ב' ג' ומכל מקום לא ימחר
 ימים טובים יכול האדם
 בפסח אינו יכול לעשות כ'
 ומרורים יאכלוהו ובפסח ג'
 מצה שהיא מן התורה אינו
 בלילה בזמן הראוי לאכילו
 קידוש הוא אחד מן הארבע

ג' מי שהוא אבל ד' אפילו
 האבילות שהרי משעברו ש'
 שבעה ואפילו נקבר מתו ב'
 אבילות ש

ד' אבל אם לא נהג אבילו
 י' נוהגין שלא להסב כל
 כמו שנתבאר ביו"ד שם ונ'
 כגד מתים ולובשין אותה
 ה' וחייב האבל בהלל שב

ו' אע"פ שבכל השנה טו
 נאים כפי כחו אפילו הכ'
 כלים הממושכנים בידו מן
 גזל הגוי

ז' ויכין מקום מושבו שישו
 ודור י' חייב האדם להרז'
 ח' לי בצאתי ממצרים וע'
 בעצמך היית במצרים עבד

ח' ועני שאין לו י' כרים ו'
 השנה ואם אפשר לו ל

ט' וכשהוא מיסב לא י'
 צדו השמאלית ול:

כז סלרת יוסף
 ח"י ס"ק י'
 כח ח"י שם
 כט נתיחא
 דמ"א ע"א
 ל ר"ף
 לא רס"י שם
 לב מ"א ס"ק ד'
 לג ח"י ס"ק י"ג
 לד מ"א ס"י
 קס"ח סק"ל
 לה מ"א ס"ק ד'
 לו ט"ז ס"ק ב'
 לז מ"א שם ח"י
 לח רוקח
 לט מ"א שם ח"י
 שם
 מ נתיחא סס
 מא רוקח
 מב פ"ח
 מג מ"א ס"ק ח'
 מד תרומת הדשן
 מה עולת שנה
 מו ס"ק ד'
 מז ט"ז ס"ק ה'
 מח ס"ק י"ב
 מו לנש

שחוטין נמשכין ממנה ואם אין כו יכולין לעמוד עליה אם חוטין נמשכין ממנה אם לא טוב להחמיר ולאוסרה מספק ומכל מקום כו אם תוחב אצבעו לתוכה ואין בצק נדבק בו אין להסתפק כלל אם חוטין נמשכין ממנה ואם עדיין לא קרמו פניה בידוע שחוטין נמשכין ממנה:

י ואם החזירה לתנור כשהיא שלימה שלא פרסה לראות אם חוטין נמשכין ממנה יש להתירה אם קרמו פניה קצת כשהוציאה ויש לסמוך בזה על סברא הראשונה שלא להחזיק איסור מספק לומר שמא היה חוטין נמשכין ממנה:

יא והמרדה אם הוציאו בה מצה שהיו חוטין נמשכין ממנה אין לאוסרה אלא לכתחלה שאין להוציא בה עוד מצות אבל בדיעבד יש לסמוך על סברא הראשונה שלא לאסור המצות שהוציא בה אחר כך:

יב כו יוצא אדם ידי חובתו במצה שרוייה במים לאחר אפייתה והוא שלא לנימוחה ואע"פ שנתמסמסה לו במים לא יצאתה מכלל לחם כל זמן שלא נימוחה לגמרי ומכל מקום לכתחלה טוב שלא לצאת במצה שרוייה אלא אם כן הוא לזקן או חולה וקשה לו לאכול מצה יבישה אז שורין לו במים וצריך לזוהר שלא תהא נשרית לז במים כ"ד שעות שכל הנשרה מעת לעת נקרא כבוש והרי הוא כמבושל ואין יוצאין במצה מבושלת כמו שיחבאר וצריך לזוהר לז לשרות כזית שלם ביחד אבל אם ישרה פרוסות פחותות מכות אינו יוצא בהן ידי חובתו אם נשרו כל כך עד שנתלבנו המים מחמתן שכבר נתבטלו מתורת לחם כמו שנתבאר בסי' קס"ח (סעיף י"ח) ולא ישרה אלא במים לה אבל לא בשאר משקין ומי פירות ולא במרק לפי שהן מפיגין את טעם המצה שנותנין בה טעם שלהם ואף על פי שאין צריך שיטעום טעם מצה בפיו שאפילו בלע מצה ולא לעסה יצא כמו שיחבאר בסי' תע"ה (סעיף כ"ה) מכל מקום לז המצה עצמה צריך שיהיה בה טעם מצה ולא שיופג טעמה על ידי טעם אחר יג ומכל מקום אם הזקן או החולה אי אפשר לו לאכול מצה שרוייה במים לז שורין לו ביין או בשאר משקין כדי שלא יתבטל ממצות מצה כי יש אומרים לז שאף היין ושאר משקין אינן מפיגין טעם המצה כיון שלא נתבשלה בהן אלא שנשרית בהן אבל שאר כל אדם לז שאכל מצה שרוייה בשאר כל המשקין חוץ ממים לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת בין הכזית של ברכת מצה בין הכזית של אפיקומן כי העיקר כסברא הראשונה:

יד י אין יוצאין במצה המבושלת לאחר אפייתה אפילו בדיעבד אפילו לזקן או לחולה לפי שהביטול מבטל את טעם המצה מ" ואפילו לא נתבשלה ברותחין אלא שנפלה לתוך מים חמין שהיד סולדת בו מן והסידרה מיד הרי היא נקראת מבושלת ואין יוצאין בה במה דברים אמורים כשנפלה לתוך כלי ראשון מ" אבל אם נפלה לתוך כלי שני יוצאין בה שכלי שני אינו מבטל ומכל מקום יש להחמיר לכתחלה אם לא לצורך לפי שיש מסתפקין וחוששין על הפת שמא היא מתבשלת אף בכלי שני כמו שנתבאר בסיומן

שי"ח (סעיף י"ג): L

טו דין מצה שנאפית עם חמץ בתנור אחד או אם נגעו זה בזה נתבאר בסיומן תמ"ז (סעיף ה) ע"ש: טז מצה שנתכפלה מ" בתנור ונתדבקה שם במקום הכפל אם הוא קודם הפסח אפילו בערב פסח משש שעות ולמעלה מסיר מקום הכפל שיש בו חשש חימוץ כי שמא לא היה חום האש יכול לשלוט בכח בין הדבקים להתחיל לאפות שם מיד ונתחמץ שם קודם שהתחיל לאפות שם ומסיר עוד מקום מגעו דהיינו כרוחב גודל סמוך למקום הכפל כדן חמץ שנגע במצה שאוסר מקום מגעו בעומק כרוחב גודל כמו שנתבאר בסיומן תמ"ז (סעיף ה) ושאר המצה מותר באכילה מ" אף על פי שאין בה ששים נגד מקום הכפל אבל מצה שנאפית בתוך הפסח ונתכפלה בתנור אפילו לא נתכפל אלא משהו ממנה מחמירין לאוסרה כולה דכיון מ שהחמץ מחובר במצה בחתיכה אחת חוששין שמא תפשוט טעם החמץ בכל המצה ואף על פי שיש במצה ששים נגדו אינה מתבטל

76

מתבטל בתוכה שחמץ כפ אפילו הן נושכין (עיי' סי' כרוחב גודל לפי י

זו מט ואם מקום הכפל הו אותה מצה שנגעה בו משוה הרי הוא אוסר את שו

יח אבל אם מצה זו שנת שלא נתכפלה נגעה במקום מגעה אלא כדי י וטב אפילו שתיהן שמינו ע"ש הטעם ואפילו אם מחברתן להיות כחתיכה:

יט במה דברים אמורים נ אבל אם מקצת מצה אלא שהיו דבוקין זו לזו בינתיים שתיהן אסורות ל הוא אוסר את כל מצה מסיר מקום הו ולכתחלה יש לזוהר לז אין חום האש שולט ע שולט בכל שטח המצו כ"א כשמסיר מקום הכפל ששית ולמעלה טוב

כב י אין אוסרין מצה כ זה על גב זה ממש ב שולט שם אבל אם אינן אין לאוסרה אפילו הן בו יפה ומתחיל לאפות שם הכפל לא קרמו פג

כג נוהגין במדינות אלו י גוף המצה ונעשית כ

כד מצה שעלה עליה קו המצה נחלק לשנים קן נפוחה ונוהגים לאוסר למעלה עד שהחלל שו

כה פ ואין אוסרין אלא ז או כמו אצבע גודל ששים כנגד מקום הנפר

הלכות בציעת תפת קמח

רלב

26

שמייבשין על הגחלים ושורין אותו בשכר שאם אין כזית בכל אחד ואין תאר לחם מברכין עליהם בורא מיני מזונות:

א יט קי וכן פירושי לחם קי שמחברים ומדבקים אותם בקערה בדבש או חלב או מרק אם אין עליהם תאר לחם מחמת זה ואין בכל אחד בפני עצמו כזית אין מברכים עליהם המוציא וברכת המזון אפי' בקביעות סעודה כמו בכישול וטיגון לסבוא האחרונה שנתבאר למעלה שכן עיקר אבל פירושי לחם שאינן מחוברין יחד אע"פ שאין עליהם תאר לחם מפני שהן דקין ביותר מברכין עליהם המוציא וברכת המזון אפילו בלא קביעות סעודה אפי' על פירור אחד דק כקמח מברך המוציא שכיון שהוא פת בפני עצמו בלי תערובת שום משקה בתוכו המחברו ומדבקו אינו יוצא מתורת פת לעולם קי (ט) ואפי' אם נותן פירורים דקים לתוך איזה משקה לפי שעה לרככם ואינם שוהים בתוכו עד שילך תאר הלחם מעליהם ע"י שרייה זו מברך עליהם המוציא אע"פ שאין עליהם תאר לחם מחמת שהם דקים ביותר קי ואפי' אם נותנם במשקה חם שהיד סולדת בהם אם הוא בכלי שני שאינו מבשל:

ב וכן אם פירד הלחם לפירורים דקים כקמח וחזר וגבלם יחד אפי' נשרו תחלה במים עד שהלך תאר הלחם מהם כיוון שעכשו יש בהם כזית צריך לברך עליו המוציא וברכת המזון המזון * שבכזית א"צ תאר לחם ואפי' לש אותם ברותחין של כלי שני קי (ט) ואפי' אם לש אותם במשקין ומי פירות אין להם דין פת הבאה בכיסנין שכיון שהיו לחם גמור מתחילתם אינן יוצאים לעולם מתורת פת אלא א"כ אין בכל אחד כזית (ואינן מגובלים יחד בדרך לישה אלא מחוברים בלבד ע"י איזה משקה המדבקים זה עם זה או שנשרו בתוכו עד שהלך מהם תאר הלחם ואפי' אם אחר הלישה טגנן במשקה או אפילו בישראל בקדרה לא נתבטלו מתורת לחם כמו שבכזית לחם גמור לא נתבטל מתורת לחם ע"י טיגון וכישול קטן ומ"מ אם עירב בהם קמח וטגנן בשומן או שאר משקים יש להסתפק אם נלך אחר הרוב (שהוא הקמח והשומן) (ואין מברכים עליהם המוציא וברכת המזון אפי' בקביעות סעודה) וכן אם לש אותם עם שומן וקמח הרבה מהם אם נלך אחר הקמח ולא יברך המוציא וברכת המזון אלא בשיעור קביעות סעודה אחר האפיה כדין קמח שנילוש בשומן או במשקין ומי פירות ונאפה בתנור כי אפשר שכמו שמין דגן חשוב ואינו בטל ברוב בשאר מינים כך לחם גמור אינו בטל ברוב מפני חשיבותו אפי' בקמח של מין דגן קטן אבל אם לש אותם ברותחין מכלי ראשון כיוון שיצאו מתורת לחם בשעה שנתבטלו ברותחין ולא היה בהם כזית בכל פירור הרי דינם כקמח שנילוש שמברכין עליו בורא מיני מזונות אחר הטיגון אע"פ שיש בו כזית: **יש**

שנתבאר למעלה:

קונטרס אחרון

(ט) ואפי' אם נותן כו'. רצ ל"ט⁵¹ (וע"ש גר"ש⁵² ואינו מחובר יחד כו' משמע אע"ג דשרי בקערה לרכנה מנמימותה כדפרש"י⁵³ הפך לכאורה ממ"ש הכ"י ומ"א⁵⁴ אבל מדמייתי אצ"ל שהחזיר לא מהני כלל לאפוקי מתורת לחם אלא מחזור לחם משא"כ צרייה לפי שעה דמיירי שם כדמסיק הרא"ש שם אבל צרייה מרובה מודה להתוס⁵⁶ וכן הלבוש פתיף י"א לא כתב יש מי שאומר משום דלא פליג כלל דלא כפרי חדש⁵⁷):

(י) ואפי' אם לש כו'. רמ"א סי' תע"א ע"ש בתק יעקב⁵⁸ ובנ"א שם סק"ה דאפי' כה"ג דמתקריא כיסנין זמנין דמ"ה עשירה היא מכלל דכסה"ג לא הו"ל כיסנין וע"ש נמ"א סק"ח דכ"ש אם לא נאפיה א"כ אם טיגנה דינה כלהם שלם מטוגן ורש"י⁵⁹ (ועי' בנמנות דף

51 ע"א (ובגמ' שלנו רב חי'א): 52 סי' י"ג: 53 שם בדי"ה פת צנומה: 54 ס"ק ל"א: 55 ל"ז ע"ב: 56 שם בדי"ה אמר רבא: 57 בליקוטין סק"י: 58 סק"ה: 59 שם בדי"ה בשערטן:

בגון כט שנאפיה חזר ונאפה בתנור או וירד עליו תורת לחם וטענת מכוח ומברכין וכן כזית ולפי סברת משקה דיו כאפיה נתבאר במשקה מעט וס' נבנינה (סקורין) וכן תחלה נמדינתו וס' נמנחת או אפי' היא דבר מועט לפי דעה און לאכול מהם הסעודה למוש לסבוא זמנין לתוך הקדרה שומן הלך על פני ה"ו כמין כישול וזונת ומעין ג' לעולם קדרה נמנחת הרבה ל פי שאחר כך סיני תלה:

תורת לחם ע"י ת המזון אפילו קי אבל פרוסה א' שצריך להיות נמנחת לא נשאר כזית וספק א כל בעל נפש יחמיר ל כדי שיעה אם יש וצטיגון יש להחמיר ל ענין: והבישול לא היה בקערה ועירה לכן יש למנוע ידוע שהוא לחם גנים שהלך מהם ל שיעור קביעות תאר לחם וכל לחתיכות פת שמייבשין

הקילו אלא בלחשין כר"ת גם בחלה כמ"ש וס' חסרון ידעמט וי"ל מ"א סי' רט"ו: וס' ש"ט סק"ד: 48

בעוהשי"ת

זה השער לד' צדיקים יבואו בו
שו"ת

מקדש ישראל

[והזמנים]

על הלכות המצוות

בפסח

חלק ב'

מהדורת

רשב"א

ע"ש הגה"ח רבי שמואל ב"ר אליעזר ז"ל

כל אלה חוברו יחדיו בעזרת ד' יתברך ויתעלה

ע"י הצעיר באלפי

ישראל דוד הארפענעם

רב דביהמ"ד "ישראל והזמנים"

מח"ס ישראל והזמנים ג"ח, שו"ת ויברך דוד ב"ח

ספר חינוך ישראל, ס' נשמת ישראל

שו"ת נשמת שבת ז' חלקים

שו"ת מקדש ישראל ח"ח

ושא"ס

ברוקלין נג.

שנת תשע"ה לפ"ק

ער"פ בשבת עיי"ש טעמו), אבל למעשה נראה להקל בלילה מכל הני טעמי. וכל שכן במקום מצוה כגון בערב פסח שחל בשבת ורוצה לאכול מצה בליל י"ד, כדי שלא יבוא לידי מכשול חמץ. ובבין השמשות דליל י"ד נראה פשיטא להיתר.

[והנה בטור (סי' תמ"ד) כתב שרש"י הורה שלא לאכול מצה בערב פסח שחל בשבת בסעודת שחרית, כדי שיאכל אותה בלילה לתיאבון, רק ישיר (חמץ) מזון ב' סעודות (לערבית ולשחרית), ובכ"ח שם דעת רש"י כרוב הגאונים דלא חשיב בועל ארוסתו אלא מזמן איסור אכילת חמץ ואילך, דהיינו מסוף ד' שעות (כשיטת רוב הגאונים, וכ"כ בבעה"מ שאינו אסור רק מזמן איסור אכילת חמץ), אלא שאפ"ה אין לאכול מצה כל היום כדי שיאכלנו בלילה לתיאבון, וסיים הב"ח דמ"מ אינו מעיקר ההלכה דקיי"ל דאין איסור במצה קודם איסור חמץ, אלא שרש"י הנהיג להחמיר כן עיי"ש, יוצא דמעיקר הדין נקט הב"ח להקל עד ד' שעות].

סימן תפח

שאלה - מושב זקנים של יהודי שקשה להם מאוד להאכיל חמץ להזקנים לסעודת שחרית של ערב פסח (שאח"כ יהא קשה מאוד לבדוק ולבער את כל החמץ שנשאר בהבנין) האם מותרין להאכילם מצה

עשירה - מצה מבושלת - מצה שנאפה בכוונה שלא לשם מצוה. וכן מהו להאכילם בערב פסח לקטנים.

תשובה - ישאל שאלת חכם (וע' בפנים). הנה חולים או זקנים שאין יכולין לאכול דבר אחר הלא או אף בפסח עצמו מותרין לאכול "מצה עשירה" (כשאין יכולין לאכול מצה) כמו שכ' הרמ"א (סי' תס"ב ס"ד) כל שכן בערב פסח כשאינן יכולין (מחמת איסור) לאכול לא חמץ ולא מצה, אלא הדין בסתם זקנים שבבית מושב זקנים שאינם חולים [ויש לדון נמי לצורך קטן כשאינן רוצין או יכולין לאכול מצה, דהרי צרכי קטן נידונין כצרכי חולה כמבואר בכמ"ק בהלכות שבת].

לאכול בער"פ מצה עשירה
הרמ"א (סי' תמ"ד ס"א, בנוגע ער"פ שחל בשבת) כ' דלמנהגינו שלא לאפות מצה עשירה בתוך הפסח (משום שחוששין לתערובות מים, או שחוששין להשיטה דאף מי פירות גרידא ממהרת להחמיץ יותר ממים, עיי"ש בפמ"ג ובביאור הגר"א ובמ"ב) גם בערב פסח אין אוכלין מצה עשירה (פי' מסוף שעה ד' ואילך) וכ"ה בסידור היעב"ץ [וע' מור וקציעה...], וכן בשו"ע חרב (סי' תע"א ס"ו) אהא דמבואר שם בשו"ע (ס"ב) דבערב פסח קודם שעה עשירית מותר לאכול מצה עשירה, כ' דמיהת כבר נהגו שלא לעשות כלל מצה עשירה.

אבל בשו"ת נוב"י (קמא סי' כ"א) כ' דהמורה להתיר בער"פ כל היום

פני
 ספר
 חר
 (ב)
 מי
 מ
 ח
 אז
 כל
 יו
 ט
 לת
 ק
 ין
 הר
 ד
 יל
 ד
 א
 יל
 ין
 י
 י
 יל

באם הוא לצורך קצת (אפילו אינו צורך חולה וקטן) לא הפסיד, ועד חצות יש להתיר לכתחלה עיי"ש [מיהו כאמרו שאחר שעה עשירית מבואר בשו"ע לאיסור, וכ"ה בס"י תמ"ד ס"א], וכן בערוה"ש (ס"ה) מתיר מדינא לאכול מצה עשירה בער"פ אפילו אחר זמן איסור אכילת חמץ, ויש מפרשים אף דברי הרמ"א לא מדינא, רק דכיון שאין אופן לצורך פסח אין כדאי להם לאפות בשביל ער"פ גרידא.

מיהו ע' בחק יעקב (תמד-א) שבמהרי"ל מבואר דאסור לאכול מצה עשירה בער"פ, וטעמו דאף שאין יוצאין בו מצות לחם עוני, מ"מ יוצא בו מצות בערב תאכלו מצות, ולפי זה כל היום אסור אפילו בבוקר בזמן היתר אכילת חמץ, משום איסור אכילת מצה בערב פסח, ועשו"ת שו"מ (קמא ח"א סי' קע"ה) מה שכתב ע"ד הרמ"א. L

76

בתי חולים ומושב זקנים. והנראה דבבתי חולים ובמושב זקנים שכדאי הנוב"י לסמוך עליו, שיש לחוש דבלא"ה לא יאכילם לא זה (חמץ) ולא זה (מצה האסורה בער"פ) ובינתיים ירעבו הזקנים, ובפרט שי"ל דכל זקנים שבבית חולים כבר נידונים כחולים, וכ"כ בפשטות בהגהות אבן ישראל על המ"ב (סקי"ט) דלצרכי זקן או חולה יש להתיר. [וצ"ע אי צריכין לבער שיורי מצה עשירה קודם כניסת החג למנהגינו על פי הרמ"א שלא להשתמש בפסח עם מצה עשירה].

ד"ע דהרעמזלי"ך (עוגה) העשוי ממצה כתושה שנבללה במי ביצים וצוקער

ואח"כ טגוהו (במעט שמן) אסור לאכול בערב פסח, שיש מקום לומר שיכולין לצאת בו ידי חובת מצות מצה (שעדיין לא חשיב מצה מבושלת), אבל אם טגוהו בריבוי שמן שאז דינו כבישול שלכו"ע אין מקיימין בו מצות אכילת מצה. L

מצה עשירה אחר שעה עשירית

הנה למעלה הבאנו משו"ע (תמ"ד ותע"א) שאפילו מצה עשירה שאין יוצאין עמה מצות מצה (דלא הוי לחם עוני) מ"מ אסור לאכול בער"פ אחר שעה עשירית, מ"מ מבואר בשו"ע הרב (ס"ח) דאילו בישול חתיכות מצה פחות פחות מכזית מותר לאכול אפילו לאחר שעה עשירית כיון "שאין עלה שם לחם כלל" [פי' שאפילו אם יקבע עלה סעודתו ברכתו כומ"מ (שהבישול ביטל ממנה כח האפיה) משא"כ מצה עשירה שאם קבע עלה סעודתו ברכתו המוציא ילחם מן הארץ], אבל במ"ב תע"א סק"ו..

7 **לאכול מצה מבושלת** L

להמהרי"ל והובא להלכה במג"א (סי' תמ"ד סק"ב) מותר לאכול בער"פ (קודם שעה עשירית) "מצה מבושלת", וכ"ה בשו"ע הרב (שם ס"ד ובסי' תע"א ס"ח) ועיי"ש דהיינו אף שפרוסותיה ניכרות, והן יותר מכזית, שנשאר תואר לחם ומברכין עלה ענט"י והמוציא (כמבואר באו"ח סי' קס"ח ס"ח), והטעם כיון שאין יוצאין עמה מצות אכילת מצה (כבשו"ע סי' תס"א ס"ב), וכ"נ דעת הגרע"א, אלא שסיים עלה המג"א על פי המהרי"ל "שאין נוהגין כן", ומשמע משו"ע הרב (תמ"ד ס"ד)

דמ"מ מי שרוצה רשאי לנהוג כן (ע שמי שנוהג כן יאכלנה קודם ש עשירית).

אבל דעת החכמת שלמה (סי' תע" ובאלף לך שלמה סי' שכ"ד

דאפשר דביותר מכזית יוצאים בה מצ מצה וממילא שאסור לאכול בער"פ, וכ בס' כפה"ח (תעא-לה), ומשם הגר הביאו שאסור אפילו בפחות מכז (עשעה"צ סי' תמ"ד סק"א), ויש מקיל לבתי חולים ומושב זקנים, וכדיוצא לה מדברי המ"ב (סי' תע"א סק"כ ושעה שם סקי"ט).

ובחגהות אבן ישראל על המ"ב ג דאף דמדינא מותר לאכ

בער"פ מצה מבושלת, וכן קניידלא מ"מ לא נהגו כן, מלבד בער"פ שו בשבת דאז סמכין על עיקר הדין כ לקיים מצות סעודה שלישית.

אכילת קניידל"ך בער"פ. וממג (תע"א סק"ח) יוצא דאם עי

קניידל"ך מחתיכות מצה יותר מכזית : שנחבשלה ונילושה בשמן אין לאוכי בער"פ דיוצאין בה מצות מצה כ שמברכין עלה ברכת המוציא (שלא הר אלא במפוררת ונתבשלה), אבל בהגה רע"א שם תמה דאף באינה מפוררת כ דבעינן טעם מצה י"ל דמותר לאוכי בער"פ, וכן בחי' ח"ס החדש (פסחים

צט) דמותר לאכול קניידלך בער"פ [וצע שהלא הח"ס ז"ל עצמו החמיר כל הש שלא לאכול קניידלך שיש בו שיעור כז מחמת ספק ברכת המוציא].

לאכול "שויה" געבראקטו מבושלת בערב פסח. ובו

דמ"מ מי שרוצה רשאי לנהוג כן (שכי שמי שנוהג כן יאכלנה קודם שעה עשירית).

אבל דעת החכמת שלמה (סי' תע"א, ובאלף לך שלמה סי' שכ"ב) דאפשר דביותר מכזית יוצאים בה מצות מצה וממילא שאסור לאכלה בער"פ, וכ"ה בסי' כפה"ח (תעא-לה), ומשם הגר"א הביאו שאסור אפילו בפחות מכזית (עשעה"צ סי' תמ"ד סק"א), ויש מקילים לבתי חולים ומושב זקנים, וכדיוצא להקל מדברי המ"ב (סי' תע"א סק"כ ושעה"צ שם סקי"ט).

ובהגהות אבן ישראל על המ"ב שם דאף דמדינא מותר לאכול בער"פ מצה מבושלת, וכן קניידל"ך מ"מ לא נהגו כן, מלבד בער"פ שחל בשבת דאז סמכין על עיקר הדין כרי לקיים מצות סעודה שלישיית. L

74 אכילת קניידל"ך בער"פ. וממג"א (תע"א סק"ח) יוצא דאם עשה קניידל"ך מחתיכות מצה יותר מכזית אף שנתבשלה ונילושה בשמן אין לאוכלה בער"פ דיוצאין בה מצות מצה כיון שמברכין עלה ברכת המוציא (שלא התיר אלא במפוררת ונתבשלה), אבל בהגהות וע"א שם תמה דאף באינה מפוררת כיון דבעינן טעם מצה י"ל דמותר לאוכלה בער"פ, וכן בחי' ח"ס החדש (פסחים דף צט) דמותר לאכול קניידלך בער"פ [וצע"ק שהלא הח"ס ז"ל עצמו החמיר כל השנה שלא לאכול קניידלך שיש בו שיעור כזית מחמת ספק ברכת המוציא]. L

75 לאכול "שרויה" געבראקטס" מבושלת בערב פסח. ובמה

שכתבנו למעלה בנוגע לאכול מצה מבושלת שיש מקילים בער"פ יל"ע מהו לאותן שנוהרין בפסח מלאכול שרויה (געבראקטס"ס בלע"ז) מהו בערב פסח אחר חצות (כגון קניידל"ך המבושלים), וראיתי מובא שבסי' שערים מצויינים בהלכה (סי' קט"ו סק"ה) כי להקל במצה שרויה בער"פ, דער"פ יותר קיל מן אחרון של פסח, והרי באחרון של פסח המנהג להקל עכ"ד, אבל תמה עליו שהרי ער"פ איסור מן התורה משא"כ אחרון של פסח אינו אלא מדרבנן (לדין דבקאינן בקיבעא דירחא), ולק"מ דהרי לכל היותר ליכא אלא חשש משהו והלא משהו בפסח ג"כ אינו אלא מדרבנן, ומה"ט קילא ער"פ דבער"פ חמץ אכתי אינו במשהו, ואילו באחרון של פסח להלכה אכתי איסור חמץ במשהו (שכל מה דתיקנו רבנן כעין דאורייתא תיקנו), ובהגהות בעל אבן ישראל על המ"ב הנ"ל כי הלשון דמדינא מותר לאכול בער"פ מצה מבושלת "להנהגים לאכול גיבראקיס (שרויה) בפסח (מוכח דאילו להנהגים איסור גם בער"פ אסור). L

7 מצה שנאפה שלא לשם מצוה ד"ו אחרוני זמנינו אי שפיר דמי לאכול בער"פ מצה "שנאפה בכוונה שלא לשם מצות מצוה", והעלו לאיסור עשו"ת מנח"י (ח"ח סי' ל"ז) ושו"ת אהל יששכר (סי' ל"ד, ושכ"ה בתשב"ץ ח"ג סי' ר"ס) ובקובץ פרי תמרים (גליון כ"ב ע' ס"ד) ובשו"ת להורות נתן (ח"ד), ובעוד אחרונים [וא' מגדולי ראשי ישיבות יצא חוצץ נגד החכם שכי' להתיר זה, וכ' על זה שחדש אסור מן התורה], וכ"ה לאיסור

לאכול שיכולין שעדיין טגנוהו שלכו"ע צה. דית (תמ"ד) ה שאין י לחם יר שעה (ס"ח) פחות ר שעה מ כל"י ברכתו (האפיה) ע עלה (הארץ).

וא' (סי' לאכול "מצה שם ס"ד ינו אף מכזית, ה ענט"י קס"ח ין עמה י" תס"א י שסיים ין נוהגין י'ד ס"ד)

בס' חוט שני (להגר"נ קרליץ, ח"ד ע' שס"ט) ובס' הליכות שלמה (ח-ג) משם הגרשז"א, ובשו"ת קנין תורה (ג-נ) ושו"ת להורות נתן (ד-מ) ותשובות והנהגות (כ-ריא).

ובמהרש"א (ר"פ ער"פ) מבואר שגם בציקות של נכרים (שאינן יוצאין עמהם מצות אכילת מצה, אבל מותר לאוכלן בפסח מדינא שחזקתן שאינן מחמצין, מ"מ) אסור לאוכלן בער"פ משום שיש לה טעם מצה נאלא שבאמת יש שמקילים בזה, וכן בקובץ כרם שלמה שם (קובץ קס"ד ע' י"ז) מובא תשו' הג"ר צבי מאגליד ז"ל דבער"פ שחל בשבת יש להתיר בליל שבת (שהוא ליל ער"פ) לאכול מצת כותין ועמש"כ בשו"ת אבני נזר (סי' ש"פ) ע"ד המהרש"א.

מצה רגילה של פסח לחולים (בער"פ)

ומושם הגאון בעל שבת הלוי שליט"א מובא שהקיל להאכיל בער"פ מצה רגיל לחולים שכביה"ח עד שעת איסור אכילת חמץ (לסמוך בשעה"ד על שיטת בעה"מ דזמן האיסור מתחיל מזמן איסור חמץ) וצ"ע בנוגע סתם זקנים שבבית מושב זקנים.

L * * *

סימן תפט

שאלה - מהו להאכיל מצה "לתינוק" בערב פסח.

תשובה - לקטן בר הבנה אסור. מבואר ברמ"א (סי' תע"א ס"ב, והוא מס' תרה"ד סי' קכ"ה) דקטן

(וקטנה) שעדיין אינו יודע מה שמספרין בלילה מן יציאת מצרים מותר להאכילו מצה בער"פ (פי' דלא חשיב איסור עצמי דנימא שאף קטני קטנים אסור להאכיל כדין ספי לי' איסור בידים, ועיי"ש בשו"ע הרב כיון שהוא איסור התלוי בזמן) [ועי' באחרונים שעל כן בער"פ שחל בשבת מותר לעשות עירובי חצירות במצה כיון שראוי להאכילו לקטנים שלא הגיעו לתינוך, ומהאי טעמא נמי כתבו האחרונים שהמצות אינם מוקצין].

אבל לאחר גיל הנ"ל אסור, והטעם (שבהגיע לתינוך אסור להאכילו מצה) מבואר בתרה"ד הובא במג"א כיון דכ' והגדת לבנך.. בעבור זה וגו' בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך איך שייך לומר בעבור זה לאחר שמילא כריסו ממנו מבעו"י שאין המצה חידוש לו (פי' שעל כן לא דמי למה שקטן שהגיע לתינוך רשאי לאכול בשבת לפני קידוש) עיי"ב, פי' שזה מביא חסרון במצות סיפור יציאת מצרים המוטל על האב, ובערוה"ש (ס"ה) כ' טעם חדש כדי שלא יישן ויסבירו לו ענין יצי"מ (נראה כוונתו כדי שיהיה המצה חידוש לו בלילה, ולא ילך לישן אלא ימתין על אכילת מצה, ובינתיים יסבירו לו ענין יצי"מ), ול"י למה שבק טעם התרה"ד.

מיהו אם הוא צורך גמור להתינוק יש להקל להאכילו להפוסקים הסוברים דמותר לספות לקטן איסור דרבנן בידים כשהוא לצורך התינוק (כמובא בדברינו בס' חינוך ישראל בפרק ג') ומבואר בשו"ע הרב (סי' שמ"ג) דהיינו אף בקטן שהגיע לתינוך, והכי נמי בזה.

וכן נפק"מ לענין ערב פסח שחל בש ואין לו מקום להאכיל להי (שהגיע לתינוך) פת חמץ כדי שיק מצות סעודת שבת, שיש לדון דמו להאכילו מצה לפמש"כ התוס' דבמי חינוך מצוה ספינן לקטן איסור ב"ו (ובפרט איסור דרבנן) כמובא בדברינו ו חינוך ישראל שם פרק ד' [מיהו סעודה אין להאכילו (אחר צהריים) כ שכשיגדל יהא פטור מלאכול על כן בקטנותו אי"צ להרגילן], וכן לכ פוסקים מותר לספות לקטן איסור דר באקראי בעלמא (וערב פסח שחל בש ג"כ מיקרי באקראי שמזדמן רק לעו רחוקים) [ועיי"ן מה שכתבנו בס' חי ישראל בעניני פסח עוד מזה].

ונראה דלאחר שהגיע לגיל הנ"ל לחנכו (ולמנעו) שאף מעצמו יאכל מצה בערב פסח.

ומבואר במג"א (תע"א סוסק"ז) ד חילוק בין קטן לקטנה, ופע מאחר דנשים (גדולות) מחוייבות מה באכילת מצה (כדדרשינן לה מהקי' במס' פסחים דף מג: דכל שישנו ב תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה).

ואף שכתבנו בס' תקי"ד דגיל חי למצות מצה מתחיל עוד קו שיעור הנ"ל (שיבין מה שמספרים מיציאת מצרים) אלא כל שהוא בר הנ והוא יכול לאכול כזית מצה בכדי שיי אכילת פרס, נראה דאיסור האכלת מ לתינוק בער"פ אינו מחמת האיסור הכי של אכילת מצה בער"פ (לפמש"כ למע האיסור התלוי בזמן מותר לספותו, ונ לא גזרו על קטן איסור לאכול ל

הלכות בציעת הפת קטח

רלב

שמייבשין על הגחלים ושורין אותו בשכר שאם אין כזית בכל אחד ואין תאר לחם מברכין קי רב שם טס עליהם בורא מיני מזונות:

יט וכן פירווי לחם קי שמחברים ומדבקים אותם בקערה בדבש או חלב או מרק אם אין עליהם תאר לחם מחמת זה ואין בכל אחד בפני עצמו כזית אין מברכים עליהם המוציא וברכת המזון אפי' בקביעות סעודה כמו בבישול וטיגון לסברא האחרונה שנתבאר למעלה שכן עיקר אבל פירווי לחם שאינן מחוברין יחד אע"פ שאין עליהם תאר לחם מפני שהן דקין ביותר מברכין עליהם המוציא וברכת המזון אפילו בלא קביעות סעודה אפי' על פירור אחד דק בקמח מברך המוציא שכיון שהוא פת בפני עצמו בלי תערובת שום משקה בתוכו המחברו ומדבקו אינו יוצא מתורת פת לעולם קי (ט) ואפי' אם נותן פירורים דקים לתוך איזה משקה לפי שעה לרככם ואינם שוהים בתוכו עד שילך תאר הלחם מעליהם ע"י שרייה זו מברך עליהם המוציא אע"פ שאין עליהם תאר לחם מחמת שהם דקים ביותר קי ואפי' אם נותנם במשקה חם שהיד סולדת בהם אם הוא בכלי שני שאינו מבשל:

76 כ וכן אם פירר הלחם לפירורים דקים בקמח וחזר וגבלם יחד אפי' נשרו תחלה במים עד שהלך תאר הלחם מהם כיון שעכשיו יש בהם כזית צריך לברך עליו המוציא וברכת המזון המזון * שבכזית א"צ תאר לחם ואפי' לש אותם ברותחין של כלי שני קי (ט) ואפי' אם לש אותם במשקין ומי פירות אין להם דין פת הבאה בכיסנין שכיון שהיו לחם גמור מתחילתם אינן יוצאים לעולם מתורת פת אלא א"כ אין בכל אחד כזית (ואינן מגובלים יחד בדרך לישה אלא מחוברים בלבד ע"י איזה משקה המדבקם זה עם זה או שנשרו בתוכו עד שהלך מהם תאר הלחם ואפי' אם אחר הלישה טגנן במשקה או אפילו בישלם בקדרה לא נתבטלו מתורת לחם כמו שבכזית לחם גמור לא נתבטל מתורת לחם ע"י טיגון ובישול קטו ומ"מ אם עירב בהם קמח וטגנן בשומן או שאר משקים יש להסתפק אם נלך אחר הרוב (שהוא הקמח והשומן) ואין מברכים עליהם המוציא וברכת המזון אפי' בקביעות סעודה) וכן אם לש אותם עם שומן וקמח הרבה מהם אם נלך אחר הקמח ולא יברך המוציא וברכת המזון אלא בשיעור קביעות סעודה אחר האפיה כדין קמח שגילוש בשומן או במשקין ומי פירות ונאפה בתנור כי אפשר שכמו שמין דגן חשוב ואינו בטל ברוב בשאר מינים כך לחם גמור אינו בטל ברוב מפני חשיבותו אפי' בקמח של מין דגן קטו אבל אם לש אותם ברותחין מכלי ראשון כיון שיצאו מתורת לחם בשעה שנתבטלו ברותחין ולא היה בהם כזית בכל פירור הרי דינם כקמח שגילוש שמברכין עליו בורא מיני מזונות אחר הטיגון אע"פ שיש בו כזית: ל יש

+

ד * ובסידור כתב מה שנהגים נפסק לכחוש המצות לפירורין דקין מאד וחוזרין וגובלין אותן במים חמין ובשומן ומי בליש וע"י נמוחו קלת ונעשין כעיסה כשלשין ועשין אותן כעגוליס (שקורין קנידלי"ך או פרעמולי"ך) ואין עליהם חומר לחם אפוי מברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם ואפי' לא נתבטלו אחר"כ בקדירה אלא עגגס נמשקה להאומרים שטיגון אינו כאפיה וכן עיקר כמו שנתבאר למעלה ואם לא הלך מהן מאד הלחם נלישתם ובישלם בקדירה והלך מהן מחמת הבישול אע"פ שיש בכל אחד כזית ויותר מברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם ולא אמרו שכזית לחם אפוי אינו מחבטל מתורת לחם צבטול אפי' אין בו חומר לחם אלא בכזית ראשון הנשאר קיים משעת האפיה אבל לא ננחפרר וחזר ונתחבר בלישה ואם לא הלך מהן חומר הלחם צבטול יש להחמיר שלא לאכול כדי שצעה כי אם תוך הסעודה וצטיגון יש להחמיר בכל ענין כמו שנתבאר למעלה: ל

קונטרס אחרון

(ט) ואפי' אם נותן כו'. רב ל"טו' (וע"ס ברא"ש⁵² ואינו מחובר יחד כו' משמע אע"ג דשרוי בקערה לרככה מצינומה כדפרש"י⁵³ הפך לכאורה ממ"ש הכ"י ומ"א⁵⁴ אבל מדמייתי אביי⁵⁵ מליקט מכולן לחביא ע"כ ז"ל שהיטור לא מהני כלל לאפוקי מחורת לחם אלא מתואר לחם משא"כ צשרייה לפי שעה דמיירי שם כדמסקי הרא"ש שם אבל צשרייה מרובה מודה להחוס"ם⁵⁶ וכן הלבוש סעיף י"א לא כתב יש מי שאומר משום דלא פליג כלל דלא כפרי חדש⁵⁷):

(י) ואפי' אם לש כו'. רמ"א סי' תע"א ע"ש נחק יעקב⁵⁸ ובמ"א שם סק"ה דאפי' נכסה"ג דמתקריא כסינן וימנין דמלה עשירה היא מכלל דנכסה"ג לא הויה כסינן וע"ש במ"א סק"ח דכ"ש אם לא נאפית א"כ אם טיגנה דינה כלחם שלם מטוגן ורש"י⁵⁹ (ועי' במנחות דף 51) ע"א (ובגמ' שלנו רב חייא): (52) סי' י': (53) שם ברי"ה פת צנומה: (54) ס"ק ל"א: (55) ל"ו ע"ב: (56) שם ברי"ה אפר רבא: (57) בליקוטין סק"י: (58) סק"ה: (59) שם ברי"ה בשערסן:

ר"ע גוג - שי' ורבר

ספר

ברכת הנהנין בירורי הלכה

בדיני ברכת מזונות והמסתעף מזה

חובר בס"ד מאת

יהיאל מיכל בהגרמ"א שטרן

רב ומו"צ דשכונת עזרת תורה

מחבר ספרי "שערי טהרה" "שערי טבילה" "שבילי טהרה" "שבילי ים" וכמה חלקים
"דפואה לאור ההלכה"

עיה"ק ירושלים תוכב"א

תשמ"ט

כופתאות [קנידלאך]

כופתאות [קנידלאך] העשוי מפירורי לחם או קמח מצה ומערכין בו ביצים ומבשלין אותו בקדירה מברכין עליו במ"מ. ⁷⁶

מקור ההלכה

1) כי"כ המ"ב קס"ח ס"ק נ"ט.

והנה המגן אברהם בס"ק כ"ח נשאר בצ"ע אם לברך עליהן המוציא וברהמ"ז אם יש כזית בכל חתיכה, ואע"פ שאין בו תואר לחם, ומשום שאם יש בו כזית לא צריך תואר לחם.

ומקורו ע"פ הגמ' ברכות לו, שאם פירר לחם והחזירו לסלת וחזר וגבלן ואפאם צריך לברך המוציא, ובאמת המג"א עצמו בס"ק כ"ד כתב שאם היה בו כזית ונתדבקו לכזית מכח הבישול מברך במ"מ, וא"כ מאי שנא מכאן [בקנידלאך] בכופתאות שס"ל לברך המוציא, הרי גם כאן לפני עשיית הכופתאות לא היה בו כזית.

ויש לנו ע"ז ב' תירוצים א. האבן העוזר מיישב שכאן בכופתאות מיירי שלש אותן בכלי שני ולכן לא נחשב כבישול ולכך לא נתבטלו מתורת לחם ולכן מברך המוציא משא"כ לעיל מיירי שהיה ע"י בישול ולכך נתבטל מתורת לחם, ב. תירוץ של המחצית השקל שאם נתדבק מכח עצמו בזה יברך מזונות, משא"כ באם גיבל אותם דרך לישה בזה מברך המוציא.

ולפי"ז יוצא שהכופתאות שלנו שמבשלים אותו לדעת האבן העוזר גם לשיטת המגן אברהם יברך עליו מזונות מאחר שבישלו בכלי ראשון, אמנם לדעת המחצית השקל יברכו עליו המוציא לפ"ד המגן אברהם, ומשום שאע"פ שבישלו בכלי ראשון מ"מ מאחר שנעשה ע"י גיבול ולישה יש לברך עליו המוציא.

ועי' בשו"ע הרב שהביא ב' התירוצים ונראה לפי דבריו שצריך שני התנאים יחד כדי לברך המוציא א. גביל ולש אותם ב. שנעשה בכלי שני ורק אז מברך המוציא משא"כ אם יש רק אחד מהתנאים מברך במ"מ ולפי"ז לדעת השו"ע הרב אם בישלו בכלי ראשון בזה אע"פ שגבלן ולש אותן מ"מ מברך עליו במ"מ.

מקור ההלכה

מאחר שבשעת לישה הרי לא היה כזית בכל אחד מהם ונתבטלו מתורת לחם ע"י בישול כלי ראשון שוב לא אתי עליהם שם לחם אחר הבישול.

וליישב הוכחת המ"א מהגמ' שמבואר שאם ערסן מברך המוציא, תירץ באליה רבא, וכ"ה בחו"ד בקו"א, שהסוגי' מיירי שחזר ואפאן בתנור וכמוש"כ רש"י שם ולכן מברך המוציא משא"כ אם לא אפאן אלא בישלו בזה מברך במ"מ, והסברא לחלק בין אפיה לבישול הוא, שעל ידי אפיה חזר להיות לחם וכמו שמצינו שחייבת בחלה אם אפאו אח"כ משא"כ ע"י בישול הרי להיפך, בישול מפקיע משם לחם וא"כ אי אפשר לומר שעל ידי בישול יקבל דין לחם.

אמנם ע"י בגמ' מנחות ע"ה, ב' שכתב רש"י בשערסן כיון שגבלן ביד היו חיבור, ולא הזכיר רש"י שמירי רק באפאן אח"כ בתנור וכבר העיר כן החיי אדם בכלל נ"ד אות ד' בנשמת אדם מרש"י במנחות הנ"ל, והאמת שגם בשו"ע בקו"א בס"ק י' כבר העיר מרש"י הנ"ל ועפ"יו כתב שכמו ברש"י במנחות לא הזכיר "ואפאן" כך יש לפרש הסוגי' שלנו בלא אפאן ומש"כ כאן רש"י "ואפאן" הוא לאו דוקא.

וליישב הסוגי' שמוכח שמברך עליו המוציא, כתב בחיי אדם, שהסוגי' אולי רק לסברת ר' יוסף שנתבטל חשיבותו של לחם מכח קטנותן לזה אם ערסן וחזר וגבלן חזר לחשיבותו וכמו בבא מלחם גדול ומברך המוציא, משא"כ לדין שט"ל שנתבטל חשיבותו מחמת "שאינו בו תואר לחם" לא מהני גם אם ערסן אח"כ שהרי עדיין אין בו תואר לחם ואינו חוזר לחשיבותו.

והמעין בשו"ע הרב מבואר באופן אחר ליישב הוכחת המגן אברהם מהגמ', והוא שהרי לכאורה מאחר דאמרינן שאם יש כזית בזה הבישול לא מבטל ממנו ברכת המוציא, א"כ גם באותן הכופתאות אע"פ שבישלו אח"כ, מ"מ הרי לפני הבישול ע"י הגיבול והלישה היה בו כזית לחם, בזה מאי איכפת לי אם בישלו אח"כ סוף סוף הרי בפת שהיה בו כזית לא מתבטל ממנו תואר לחם ע"י הבישול.

וע"י בשו"ע הרב סעיף כ' בהג"ה שם בד"ה ובסידור שכתב ח"ל "ולא אמרו שכזית לחם אפוי אינו מתבטל מתורת לחם בבישול אפוי אם אין בו תואר לחם, אלא בכזית ראשון הנשאר קיים משעת האפיה אבל לא בנתפרר וחזר ונתחבר בלישה".

והיינו שהשו"ע הרב מחדש לן שמתו נאמרה ההלכה שאם היה כזית בזה לא נתבטל ע"י הבישול [אם נשאר גם אח"כ כזית] זהו רק בכזית ראשון שהיה אחר אפיה, דהיינו שאפו פת ובישלו אותו משא"כ אם כבר נתפורר קודם הבישול דהיינו שלקח כזית פת ופיררו ולש אותו ע"י גיבול מחדש בזה

גם כשאוכל הרבה מהכופתאות, מ
שלש2).

מקו

אם בישלו אח"כ תלוי במציאות אם נ
בלא נשאר תואר לחם בזה מברך מזו
וממילא לפ"ז מיושב הוכחת הו
שפירודין דקין אין לו תואר לחם בזה
בזה אם בישלו אח"כ תלוי במציאות
לא ישאר לחם יברך מזונות, ולכן ג
כתושה או מלחם מפורר ולא נשאר
במ"מ.

ב) מ"ב ס"ק נ"ט ואפ"י אם אכל ד
ביסנין שבזה אם אכל הרבה כשיעור
דינו כמעשה קדירה שמברך במ"מ ו
ד"ה דע.

אמנם המעיין בלשון תשובת מז
מפורש שכל זה הוא רק בלא קבע סע
מדבריו שיצטרך לברך המוציא וג' נ
אעתיק לשונו.

"לשאלה הא' אומר דפשיטא דנ
סעודתו עליהם אין צריכין המוציא וג
מפורר דק מחספס לא נפק מתורת ל
עכ"ז אחר שלש המצה במים רותח
חדשות באו לכאן, וכיון דליבא תורו
אינו מברך כי אם במ"מ ומעין ג'
יונה ז"ל דקאי כהדיא גוונא, מי לא
כשנעשה פרוסות וחברם ע"י מרק א
דמעיקרא כשהיא כתושה לא נפק מח
והביצים נשתנה דינו שנשתנה תיכן
הטיגון, דדמי לחילוק הא' שחילק
לעיקר הדין עכ"ל.

נמצא מפורש בדבריו שאם עכ"
וברכת המזון, ומשום שנעשה כדיון פ

ל

גם כשאוכל הרבה מהכופתאות, מ"מ אינו מברך אלא במ"מ וברכת מעין שלש(2).

L

מקור ההלכה

אם בישלו אח"כ תלוי במציאות אם נשאר עליו תואר לחם מברך המוציא אמנם בלא נשאר תואר לחם בזה מברך מזונות.

וממילא לפי"ז מיושב הוכחת המג"א מהגמ' ומשום שהגמ' לפי ר"י ש"ל שפירורין דקין אין לו תואר לחם בזה אם גיבלם ומקבל תואר לחם ע"י הגיבול בזה אם בישלו אח"כ תלוי במציאות שאם ישאר תואר לחם יברך המוציא ואם לא ישאר לחם יברך מזונות, ולכן גם באותם כופתאות שלנו שנעשה ממצה כתושה או מלחם מפורר ולא נשאר תואר לחם לאחר הבישול מברך ברכת במ"מ.

L

ב) מ"ב ס"ק נ"ט ואפי' אם אכל הרבה עיו"ש, והיינו שלא נעשה כדין פת כיסנין שבזה אם אכל הרבה כשיעור קביעות מברך המוציא וג' ברכות, אלא דינו כמעשה קדירה שמברך במ"מ ועל המחיה. ומקורו עפ"ד המ"א ס"ק כ"ח ד"ה ודע.

אמנם המעיין בלשון תשובת מהרש"ק ח"א סי' קס"ג שהובא במגן אברהם מפורש שכל זה הוא רק בלא קבע סעודתו עליהם, משא"כ בקבע סעודתו משמע מדבריו שיצטרך לברך המוציא וג' ברכות ומאחר שאין הספר מצוי כלל לכן אעתיק לשונו.

"לשאלה הא' אומר דפשיטא דסופגנין הנעשים ממצה כתושה אי לא קבע סעודתו עליהם אין צריכין המוציא וג' ברכות דאע"ג דקודם הטיגון אפילו שהיה מפורר דק מחספס לא נפק מתורת לחם והיה צריך לברך המוציא וג' ברכות, עכ"ז אחר שלש המצה במים רותחים וביצים כנהוג, דין אחר יש לו ופנים חדשות באו לכאן, וכיון דליבא תורתא דנהמא ואין כאן פרוזין ופרוסות כזית אינו מברך כי אם במ"מ ומעין ג' כחלוקה הב' מהג' חילוקים שחילק הר' יונה ז"ל דקאי בהדיא גוונא, מי לא עסקינן דמעיקרא הוא לחם גמור ואח"כ כשנעשה פרוסות וחברם ע"י מרק או דבש נשתנה דינו, הכא נמי ליש דאע"ג דמעיקרא כשהיא כתושה לא נפק מתורת לחם מ"מ כשנשתנה ע"י חיבור המים והביצים נשתנה דינו שנשתנה תיכף ע"י החיבור המים והביצים וכ"ש אחר הטיגון, דדמי לחילוק הא' שחילק הר' יונה וא"צ להאריך עוד במה שנוגע לעיקר הדין עכ"ל.

נמצא מפורש בדבריו שאם עכ"פ יאכלנו כקבע בזה יצטרך לברך המוציא וברכת המזון, ומשום שנעשה כדין פת כיסנין.